

Briuselis, 2020 06 19
COM(2020) 252 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI IR
EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI**

2019 m. Europos Parlamento rinkimų ataskaita

{SWD(2020) 113 final}

1. Įvadas

Rinkimai į Europos Parlamentą – viena didžiausių demokratijos apraiškų pasaulyje. 2019 m. gegužės mėn. Europos Sąjungos piliečiai iš daugiau kaip 15 000 kandidatų tiesiogiai išrinko 751 Europos Parlamento narį (toliau – EP nariai)¹. Iš viso atiduota daugiau kaip 250 mln. balsų.

Rekordiškai didelis – didžiausias per dvidešimt penkerius metus – rinkėjų aktyvumas 2019 m. Europos Parlamento rinkimuose (toliau – rinkimai) rodo mūsų demokratijos gyvybingumą ir atgimusį ES piliečių, ypač jaunimo, įsipareigojimą prisidėti prie ES ateities formavimo. Porinkiminės apklausos duomenimis, ES piliečiai yra įsitikinę, kad jų nuomonės ES paisoma labiau nei bet kada². Vyksta europinės diskusijos ekonomikos, klimato kaitos, žmogaus teisių ir demokratijos temomis³.

Be to, tai buvo labiausiai skaitmenizuoti Europos Parlamento rinkimai. Internetu naudojasi nemaža ES piliečių dalis⁴, o internetiniai šaltiniai ir socialinė žiniasklaida Europos demokratinėse diskusijose yra vis svarbesnės, nes politikai įgyja iki šiol neregėtų galimybių viešinti savo idėjas, o piliečiai gali aktyviau dalyvauti diskusijose.

„Cambridge Analytica“ skandalas⁵ atskleidė tamsesnę šios pažangos pusę. Jis parodė, kaip į rinkimus gali būti kišamasi per socialinius tinklus, siekiant suklaidinti piliečius ir manipuluoti diskusijomis bei rinkėjų pasirinkimu⁶, nuslepiant arba klaidingai pateikiant svarbią informaciją, pavyzdžiui, apie pranešimų kilmę ir politinę žinią, jų šaltinius ir finansavimą.

¹Sausio 31 d. Jungtinė Karalystė išstojo iš ES, o jos išrinkti asmenys nustojo būti Europos Parlamento nariais. Todėl bendras EP narių skaičius sumažėjo nuo 751 iki 705: 46 iš 73 vietų, kurias atlaisvino Jungtinė Karalystė, liko rezervuotos šalims, įstojančioms į ES. Atsižvelgiant į proporcingo narių skaičiaus mažinimo principą, likusios 27 vietos buvo perskirstytos 14 ES šalių: Prancūzijai (5 vietos), Ispanijai (5), Italijai (3), Nyderlandams (3), Airijai (2), Švedijai (1), Austrijai (1), Danijai (1), Suomijai (1), Slovakijai (1), Kroatijai (1), Estijai (1), Lenkijai (1) ir Rumunijai (1). Šioje ataskaitoje pateikiami duomenys buvo pakoreguoti, kad atspindėtų šį pokytį.

²56 proc. mano, kad ES į jų nuomonę atsižvelgiama (tai didžiausias skaičius nuo 2002 m., kai šis klausimas buvo užduotas pirmą kartą). Europos Parlamentas, 2019 m. porinkiminė apklausa, p. 11, žr. <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2019/post-election-survey-2019-complete-results/report/en-post-election-survey-2019-report.pdf>.

³ Europos rinkimų stebėjimo centras, įvertinęs daugiau kaip 11 000 vienetų rinkimų medžiagos, įskaitant plakatus, televizijos reklamas, socialinės žiniasklaidos įrašus ir spausdintus pranešimus, kuriuos parengė 418 politinių partijų ar kandidatų, taip pat 193 oficialiomis „Facebook“ paskyromis, nustatė klausimus, kurie rinkimų kampanijose kelti dažniausiai. Tai, visų pirma, „Europa“ (15 proc. visų temų), taip pat „vertybės“, „ekonomika“, „socialinės nuostatos“ ir „aplinka“. Žr. B. Johansson ir E. Novelli, „2019 European elections campaign – Images, topics, media in the 28 Member States“, 2019 m. liepos 9 d., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e6767a95-a386-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>.

⁴Dauguma ES piliečių internetu naudojasi bent kartą per savaitę, o beveik pusei (45 proc.) jis yra pagrindinis informacijos apie nacionalinę politiką ir ES šaltinis. Standartinė „Eurobarometro“ apklausa Nr. 90 „Naudojimasis žiniasklaida Europos Sąjungoje“, 2018 m. gruodžio mėn. (<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/86432>).

⁵ Skandalas kilo 2018 m. pasirodžius buvusių konsultacinės bendrovės „Cambridge Analytica“ darbuotojų pranešimams, esą „Cambridge Analytica“ užsakė programėlę, skirtą „Facebook“ naudotojams ir padedančią iš jų ir jų kontaktinių asmenų rinkti duomenis, kurie vėliau buvo naudojami tikslinei politinei komunikacijai per įvairių vėlesniais metais vykusių rinkimų kampanijas. Buvo renkami JAV ir kelių ES šalių piliečių duomenys. Dėl to reguliavimo institucijos ėmėsi veiksmų.

⁶ Pavyzdžiui, tikslines konkrečių mažumų ir pažeidžiamų asmenų grupes (šiuo klausimu žr. 2019 m. spalio 10 d. Europos Parlamento rezoliuciją dėl užsienio subjektų kišimosi į rinkimus bei dezinformacijos vyktant nacionaliniams ir Europos demokratiniais procesams (2019/2810 (RSP))).

Siekiant manipuliaciniu turiniu slapta ir neteisėtai paveikti piliečius gali būti naudojamos ir asmens duomenimis. Įžvalgos apie piliečių veiklos internete elgsenos tendencijas buvo panaudotos siekiant suklaidinti interneto platformų sistemas ir dirbtinai sureikšminti tokį turinį. Naudojami ir kiti internetiniai kišimosi metodai, įskaitant kibernetinius išpuolius ir tradicinių rinkimų apsaugos priemonių (pavyzdžiui, finansavimo taisyklių) apėjimą.

Prieš rinkimus Komisija paskelbė priemonių rinkinį (toliau – rinkimų dokumentų rinkinys), kuriuo siekta spręsti šias problemas ir padėti užtikrinti, kad rinkimai būtų laisvi ir sąžiningi. Rinkinio dokumentais skatinta taikyti visapusišką požiūrį, užtikrinti kompetentingų institucijų tarpusavio paramą, taip pat remti nacionalinių ir Europos lygmens rinkimų tinklų kūrimą. Rinkinyje remtasi ilgalaikiu bendradarbiavimu su valstybėmis narėmis rinkimų srityje, raginta didinti politinių kampanijų skaidrumą, buvo geriau išaiškintas duomenų apsaugos reikalavimų taikymas rinkimų metu, skatinta kompetentingų institucijų vykdoma priežiūra ir apsauga nuo kibernetinių grėsmių, taip pat didesnis informuotumas ir pasirengimas spręsti internetinės aplinkos keliamas problemas⁷.

2018 m. lapkričio mėn. vykęs Komisijos pagrindinių teisių kolokviumas buvo skirtas demokratijai Europoje. Šiame aukšto lygio renginyje ieškota galimybių šiais mažo rinkėjų aktyvumo, populizmo, dezinformacijos ir pilietinei visuomenei kylančių iššūkių laikais skatinti laisvą, atvirą ir visavertį demokratinį valdymą⁸.

Rinkimų dokumentų rinkinys kartu su Komisijos iniciatyvomis dezinformacijos srityje – Kovos su dezinformacija praktikos kodeksu⁹ ir Kovos su dezinformacija veiksmų planu¹⁰, įskaitant Skubaus įspėjimo sistemą ir Europos išorės veiksmų tarnybos (EIVT) strateginės komunikacijos (StratCom) darbo grupių analitinę ir informuotumo didinimo veiklą, – padėjo užtikrinti rinkimų proceso nešališkumą ir padidino rinkėjų pasitikėjimą¹¹.

Remdamasi 2014 m. Europos Parlamento rinkimų ataskaitos išvadomis¹², per praėjusius rinkimus įgyta patirtimi ir vykdydama 2017 m. ES pilietybės ataskaitoje nustatytus įsipareigojimus skatinti ir stiprinti piliečių dalyvavimą demokratiname ES gyvenime¹³, Komisija ėmėsi įvairių iniciatyvų, kuriomis siekiama stiprinti europinį rinkimų aspektą ir remti platų visų ES piliečių dalyvavimą. Ji bendradarbiavo su kitomis ES institucijomis, politinėmis partijomis, valstybėmis narėmis ir kitais subjektais. Drauge su valstybėmis

⁷ 2018 m. rugsėjo 12 d. priimtas 2018 m. pranešimas apie Sąjungos padėtį (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/IP_18_5681).

⁸ https://ec.europa.eu/info/events/annual-colloquium-fundamental-rights/2018-annual-colloquium-fundamental-rights-2018-nov-26_en.

⁹ https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=54454.

¹⁰ Europos Komisijos ir Sąjungos vyriausiojo įgaliotinio užsienio reikalams ir saugumo politikai 2018 m. bendrai paskelbtas dokumentas (https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf).

¹¹ 2018 m. rugsėjo mėn. – 2019 m. birželio mėn. pasitikėjimas laisvais ir sąžiningais rinkimais išaugo 21 valstybėje narėje. Didžiausias padidėjimas nustatytas Graikijoje (80 proc., +18 proc. p.), Lietuvoje (78 proc., +14 proc. p.), Rumunijoje (65 proc., +14 proc. p.) ir Ispanijoje (77 proc., +12 proc. p.). Daugiau informacijos – prie šio komunikato pridedamo Tarnybų darbinio dokumento 4 skirsnyje.

¹² https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/com_2015_206_en.pdf

¹³ http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=40723

narėmis Komisija siekė užtikrinti, kad per rinkimus būtų laikomasi ES teisės aktų ir gerbiamos teisės. Taip ji sprendė pavienių piliečių ir suinteresuotųjų subjektų iškeltus klausimus. Be to, Komisija, glaudžiai bendradarbiaudama su Europos Parlamentu ir atsižvelgdama į stiprų nacionalinį ir vietos matmenį, suaktyvino piliečių informavimą.

Šioje ataskaitoje pirmiau nurodyti elementai¹⁴ apžvelgiami remiantis:

- išsamiais valstybių narių, Europos ir nacionalinių politinių partijų, nacionalinių duomenų apsaugos institucijų ir IT platformų atsakymais į Komisijos klausimynų klausimus¹⁵;
- informacijos mainais su valstybėmis narėmis naujai suburtame Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinkle ir susijusioje ekspertų grupėje; taip pat
- „Eurobarometro“ ir kitomis apklausomis, įskaitant Europos Parlamento paskelbtą porinkiminę apklausą, ir atitinkamais tyrimais.

2. Dalyvavimas rinkimuose

2019 m. rinkimuose dalyvavo 50,66 proc.¹⁶ balsavimo teisę turinčių ES piliečių. Tai didžiausias skaičius per 25 metus, rodantis pirmą kartą nuo 1979 m. padidėjusį rinkėjų aktyvumą. Palyginti su 2014 m. rinkimais, balsuojančių rinkėjų padaugėjo daugumoje valstybių narių, o devyniose¹⁷ – ypač. Tačiau aštuoniose valstybėse¹⁸ narėse jų šiek tiek sumažėjo. Rinkėjų aktyvumas valstybėse narėse labai įvairuoja¹⁹.

Rinkėjų aktyvumas išaugo dėl to, kad rinkimuose dalyvavo daugiau jauni ir pirmą kartą balsuojantys Europos piliečiai. Tokių rinkėjų aktyvumas labai išaugo ir viršijo kitų amžiaus grupių rinkėjų aktyvumo prieaugį²⁰. Balsavę nurodė 42 proc. jauniausio amžiaus grupės²¹ respondentų, palyginti su vos 28 proc. 2014 m. – tai reikšmingas padidėjimas. Akivaizdus padidėjimas nustatytas ir 25–39 m. amžiaus grupėje (nuo 35 proc. 2014 m. iki 47 proc. 2019 m.). Vis dėlto vyresnio amžiaus rinkėjai ir toliau yra aktyvesni nei jaunimas (52 proc. 40–54 m. amžiaus grupėje ir 54 proc. 55 m. ir vyresnių amžiaus grupėje)²².

Ne mažiau svarbu nei aktyvumas – jaunų rinkėjų motyvacija balsuoti. Jie tvirtai tiki, kad

¹⁴ Kovos su dezinformacija veiksmų plano įgyvendinimo pirminis vertinimas buvo pateiktas 2019 m. birželio mėn. Žr. JOIN(2019) 12 final, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_report_on_disinformation.pdf.

¹⁵ Į klausimyno klausimus atsakė 26 valstybės narės, trys Europos politinės partijos, 17 nacionalinių politinių partijų iš septynių valstybių narių ir keturios IT platformos. Žr. prie šio komunikato pridėdama Tarnybų darbinio dokumento priedą.

¹⁶ Neskaiciuojant JK, šis skaičius išaugo iki 52,4 proc.

¹⁷ Lenkijoje, Rumunijoje, Ispanijoje, Austrijoje, Vengrijoje, Vokietijoje, Čekijoje, Danijoje ir Slovakijoje (prieaugio procentinių punktų mažėjimo tvarka).

¹⁸ Bulgarijoje, Portugalijoje, Belgijoje, Airijoje, Italijoje, Liuksemburge, Maltoje ir Graikijoje (sumažėjimo procentinių punktų mažėjimo tvarka).

¹⁹ Nuo 88 proc. Belgijoje (kur balsavimas privalomas) iki 23 proc. Slovakijoje.

²⁰ Jaunesnių nei 25 m. jaunuolių aktyvumas buvo 42 proc. (+14 proc. p.). 25–39 m. amžiaus grupėje – 47proc. (+12 proc. p.). Abi šias amžiaus grupes aktyvumu lenkia 55 m. ir vyresni asmenys (54 proc., +3 proc. p.).

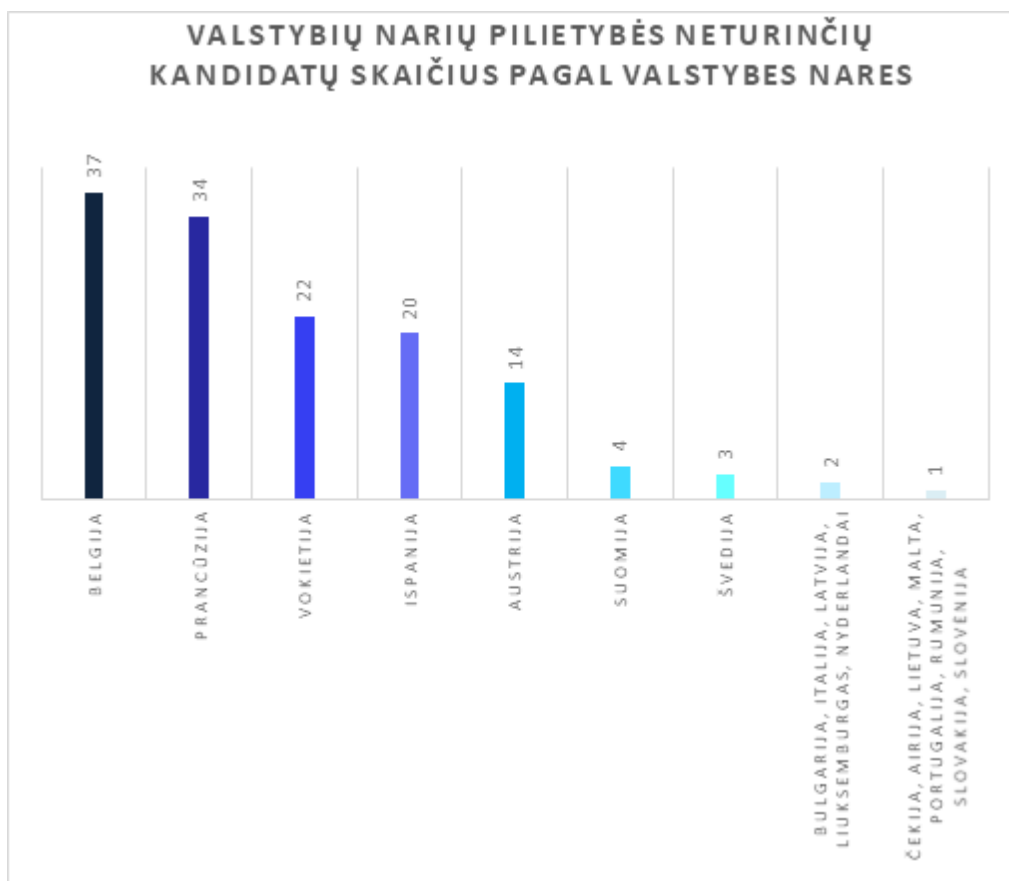
²¹ 18–24 m. amžiaus asmenys visose valstybėse narėse (išskyrus Graikiją, kurioje rinkėjais tampama sulaukus 17 metų, ir Austriją bei Maltą, kur rinkimų teisės amžius – 16 m.).

²² Europos Parlamentas, 2019 m. porinkiminė apklausa, p. 22.

balsavimas yra pilietinė pareiga (per 50 proc.)²³, tačiau nemažiau juos motyvuoja nerimas dėl klimato kaitos (bendras visoms amžiaus grupėms), siekis puoselėti žmogaus teises ir demokratines vertybes (svarbesnis skatinamasis veiksnys nei kitoms amžiaus grupėms), taip pat ekonomika²⁴.

Vis daugiau teisę balsuoti ir kandidatuoti Europos Parlamento rinkimuose turinčių piliečių yra judūs ES piliečiai, t. y. piliečiai, persikėlę gyventi, dirbti ar studijuoti į kitą valstybę narę. Apskaičiuota, kad iš daugiau kaip 17 mln. judžių ES piliečių beveik 14 mln. (daugiau kaip 3 proc. visų balsavimo teisę turinčių ES gyventojų) turėjo teisę balsuoti kitoje valstybėje narėje rengiamuose Europos Parlamento rinkimuose.

Nors pagal ES teisę judiems ES piliečiams suteikiama tiesioginė teisė balsuoti ir kandidatuoti Europos Parlamento rinkimuose gyvenamojoje valstybėje narėje, pagal nacionalinę teisę jiems taip pat gali būti suteikta teisė balsuoti ir kandidatuoti gimtojoje valstybėje narėje (net jei jie gyvena užsienyje). Tokiu atveju, kaip ir visi kiti piliečiai, jie gali balsuoti tik kartą ir turi pasirinkti, kur balsuos: gyvenamojoje ar pilietybės valstybėje narėje.

²³ *Idem*, p. 49.

²⁴ *Idem*, p. 57.

Rinkimų teise pasinaudojo palyginti nedaug judžių ES piliečių; paprastai jie balsavo savo kilmės šalyse. Prieš rinkimus piliečiai turėjo galimybę nurodyti, kad pageidautų pasinaudoti ES jiems suteiktomis teisėmis ir balsuoti savo gyvenamojoje šalyje. Vis dėlto net keturis kartus daugiau²⁵ žmonių užsiregistravo balsuoti savo pilietybės šalyje, jei tik buvo tokia galimybė²⁶. Tai rodo, kad norint išlaikyti aktyvų dalyvavimą svarbu suteikti pasirinkimo galimybę.

Rinkimuose kandidatavusių judžių ES piliečių skaičius sumažėjo nuo 170 (2014 m.) iki 168²⁷ (2019 m.) (18 valstybių narių). Buvo išrinkti penki tokie kandidatavę asmenys: trys Prancūzijoje ir du Jungtinėje Karalystėje.

Problemos, susijusios su judžių ES piliečių dalyvavimu, pavyzdžiui, su jų registracija rinkėjų sąrašuose, tebėra neišspręstos. Sunkumų taip pat gali kilti dėl nepakankamų nuotolinio balsavimo galimybių ir jų administravimo²⁸, pavyzdžiui, dėl per vėlai išsiųstų administracinių raštų, sudėtingų balsavimo paštu procedūrų, nepakankamo balsavimo kabinetų ir darbuotojų skaičiaus konsulatuose.

Palyginti su ankstesniais rinkimais, **2019 m. rinkimuose išaugo tiek moterų dalyvavimas, tiek jų atstovavimas.** Rinkimuose balsavusių vyrų ir moterų dalies skirtumas sumažėjo nuo 4 proc. 2014 m. iki 3 proc. 2019 m.²⁹. Taip pat – nuo 37 iki 39,4 proc. – padidėjo Europos Parlamento narių moterų skaičius. Tačiau tarp valstybių narių vis dar esama didelių skirtumų ir norint pasiekti lyčių lygybę reikia įveikti dar daug iššūkių. Toliau pateikiamoje lentelėje palyginama kandidatavusių ir išrinktų moterų dalis.

Judžių ES piliečių rėmimo praktika

Prieš rinkimus Komisija paragino valstybės nares dalytis geriausios praktikos pavyzdžiais, kad būtų paskatintas judžių ES piliečių dalyvavimas rinkimuose, ir teikė toliau nurodytą paramą bei informaciją apie balsavimą ir kandidatavimą rinkimuose.

Informacija ir rekomendacijos dėl balsavimo formalumų ir terminų – konsultacijų portale „Jūsų Europa“; dėl balsavimo formalumų ir metodų Europos Parlamento rinkimų – tinklalapiuose ir kartu su Europos Parlamentu parengtose informacijos suvestinėse; rinkėjų aktyvumo skatinimas – vykdam tikslinę socialinės žiniasklaidos kampaniją.

Pasirinkimo galimybė piliečiams. Valstybės narės prieš rinkimus, 2018 m. balandžio mėn. vykusiame aukšto lygio renginyje dalyvavimo ir demokratijos klausimais pasidalijo savo patirtimi apie balsavimo metodus.

Parama projektams pagal programą „Teisės, lygybė ir pilietiškumas“.

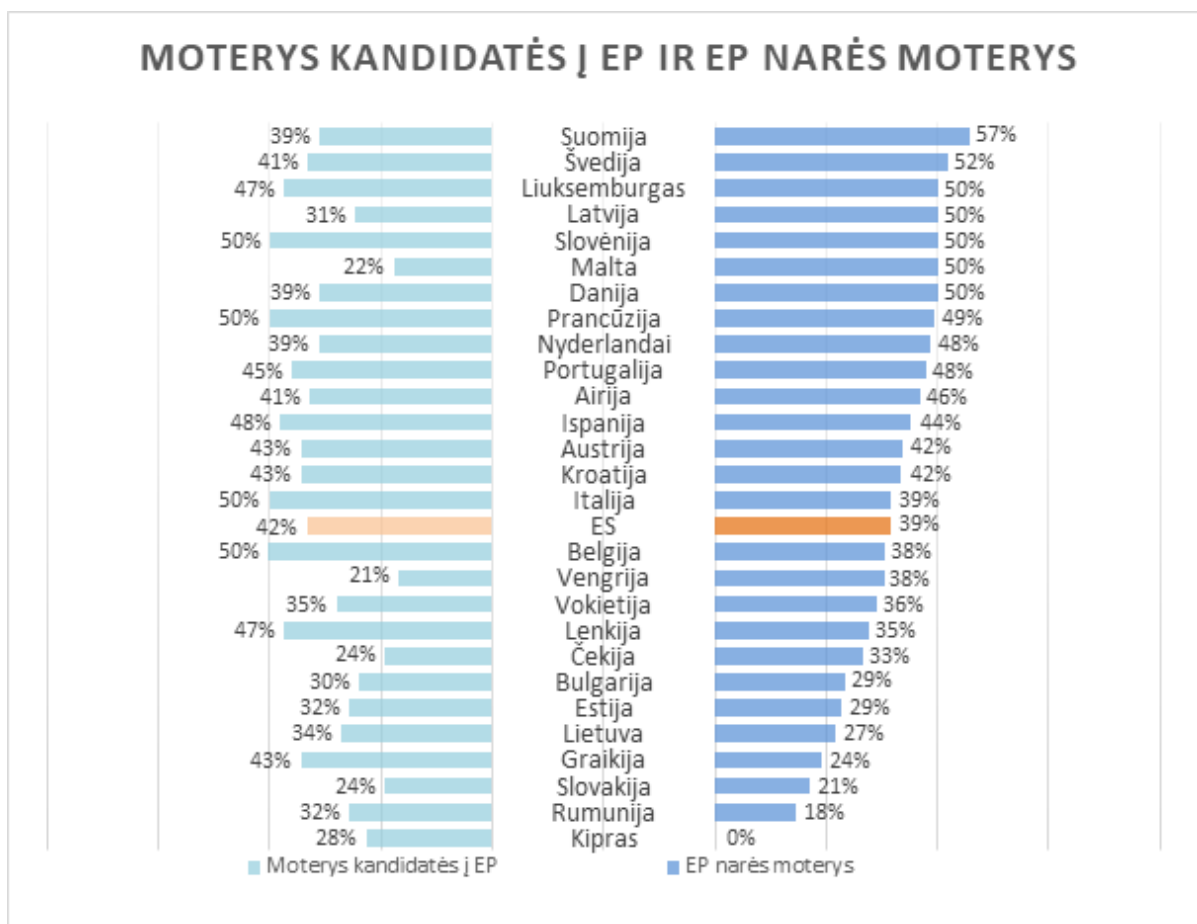
²⁵ Remiantis turimais duomenimis, apie 5,5 mln., palyginti su 1,3 mln. Išsamiau žr. prie šio komunikato pridedamo Tarnybų darbinio dokumento 2.2.1 skirsnį.

²⁶ Kai kurios valstybės narės riboja savo piliečių, gyvenančių užsienyje (net jei tai kitos valstybės narės), teisę balsuoti. Toks teisės balsuoti praradimas rinkimų, kuriems netaikomos ES teisės (tokiems kaip rinkimai į šalies parlamentą), atveju gali būti prilygintas teisės balsuoti atėmimui; jis bus toliau nagrinėjamas šiame planuojamoje paskelbti 2020 m. Komisijos ataskaitoje dėl ES pilietybės.

²⁷ 152, jei neskaičiuotume kandidatų JK.

²⁸ Žr. 2017–2018 m. tyrimą dėl balsavimo nuotoliniu būdu siekiant padidinti įvairių rinkėjų grupių aktyvumą (https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/electoral-rights/studies_en).

²⁹ Kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Suomijoje, moterų aktyvumas gerokai padidėjo – nuo 38 iki 43,4 proc.

Daugelis valstybių narių ėmėsi priemonių moterų dalyvavimui rinkimuose padidinti. Viešųjų lėšų politinėms partijoms skyrimas susietas su moterų dalyvavimo politikoje skatinimu (pavyzdžiui, Airijoje), nustatytos kandidatų sąrašų kvotų sistemos arba bendra politinių partijų prievolė turėti lyčių pusiausvyrą grindžiamus kandidatų sąrašus (Rumunijoje).

Į kandidatų sąrašus įtrauktiems etninių mažumų atstovams, palyginti su kitais piliečiais, sunkiau užsiregistruoti rinkimams ar vykdyti kitas rinkimų procedūras. Su sunkumais dažniau susiduria tam tikroms bendruomenėms (pavyzdžiui, romų) priklausančys asmenys, kurie nori užsiregistruoti kaip rinkėjai.

Iš dalies taip yra dėl to, kad šios gyventojų grupės atstovai neturi dokumentų, nesupranta procedūrinių reikalavimų, kurių reikia laikytis norint balsuoti (pavyzdžiui, pateikti gyvenamosios vietos patvirtinimo dokumentą), jiems trūksta pagalbos, kad galėtų įvykdyti visus administracinio proceso reikalavimus. Etninėms mažumoms priklauso 5 proc. Europos Parlamento narių ir 10 proc. visų gyventojų³⁰.

³⁰ „ENAR’s Election Analysis: ethnic minorities in the new European Parliament 2019-2025“ (<https://www.enar-eu.org/ENAR-s-Election-Analysis-Ethnic-minorities-in-the-new-European-Parliament-2019>).

Neįgalūs ES piliečiai³¹ dalyvaudami rinkimuose susiduria su panašiais sunkumais. Jiems taip pat kyla kliūčių naudotis savo teisėmis, pavyzdžiui, dėl nepakankamo prieinamumo. Visos ES valstybės narės, taip pat ir pati ES, yra ratifikavusios JT neįgaliųjų teisių konvenciją³². Remiantis nauja Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto ataskaita, tikėtina, kad teisė dalyvauti rinkimuose nebuvo suteikta maždaug 800 000 ES piliečių iš 16 valstybių narių, nes jų nacionalinėse taisyklėse ir procedūrose nepakankamai atsižvelgiama į konkrečius šių asmenų poreikius³³. Neįgaliesiems Europos Parlamente vis dar atstovaujama nepakankamai.

Susitikimuose su valstybėmis narėmis³⁴ Komisija viešina neįgaliųjų teises ir JT neįgaliųjų teisių konvencijoje nustatytas prievolės. Ji surengė keletą diskusijų šiuo klausimu, pristatė prieinamus balsavimo mechanizmus ir apskritai rėmė dalijimąsi gerąja patirtimi. ES taip pat skiria lėšų ES lygmens neįgaliųjų organizacijoms, kad būtų didinamas informuotumas, propaguojamos jų teisės ir gerinami gebėjimai.

Siekdamos pritraukti įvairias piliečių grupes, **valstybės narės taiko įvairią praktiką**³⁵. Ja dalytis Komisija skatina jau nuo 2014 m. rinkimų, be kita ko, per 2018 m. balandžio mėn. vykusį aukšto lygio renginį rinkimų klausimams spręsti. 2018 m. Komisijos surengtame pagrindinių teisių kolokviuje „Demokratija Europoje“ buvo plačiai dalijamasi patirtimi aktyvaus dalyvavimo ir atstovavimo skatinimo – kaip būtinos sąlygos įtraukiai demokratinei visuomenei kurti – srityje³⁶.

Duomenys apie kitų nepakankamai atstovaujamų grupių dalyvavimą rinkimuose tebėra riboti ir juos renka vos kelios valstybės narės.

Nepakankamai atstovaujamų ES piliečių dalyvavimą Komisija rėmė pagal **Teisių, lygybės ir pilietiškumo programą**. Pagal ją iniciatyvų, kuriomis siekiama skatinti ir gerinti naudojimąsi Sąjungos pilietybės

Neįgaliesiems piliečiams skirtos priemonės

Mobiliosios balsadėžės
neįgaliesiems (Bulgarija)

Įvairiakalbė **tikslinė informacinė medžiaga**, parengta nesudėtinga kalba ir Brailio raštu (vaizdo siužetai, brošiūros) ir skirta konkrečioms gyventojų grupėms (Belgija, Lietuva)

Autonominis elektroninis balsavimas regos sutrikimų turintiems asmenims (Belgija)

Lengvai pasiekiamos rinkimų apylinkės ir balsadėžės slaugos namuose bei įstaigose (Airija)

Sumažintas slenkstis, taikomas steigiant politines partijas (Rumunija)

Balsavimo biuleteniai Brailio raštu (Slovakija)

Speciali parama į parlamentą kandidatuojantiems neįgaliesiems, įskaitant finansuojamas stažuotes politinėse partijose (JK ir Škotijos vyriausybės projektas).

³¹ Apie sunkumus praneša 15,1 proc. moterų ir 12,9 proc. vyrų (15–64 m. amžiaus grupėje). Žr. Eurostato duomenis: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/8/8c/Infographic_Disability_statistics_final.png.

³² JT neįgaliųjų teisių konvencija neįgaliesiems užtikrinamos politinės teisės ir galimybė jomis naudotis taip pat, kaip ir kitiems asmenims (<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/article-29-participation-in-political-and-public-life.html>).

³³ „Real rights of persons with disabilities to vote in European Parliament elections“, 2019 m. kovo mėn. (<https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-02-19-153-en-n.pdf>).

³⁴ Be kita ko, Aukšto lygio grupėje neįgaliųjų klausimams spręsti, JT neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo forume ir kasmetinėje Europos neįgaliųjų dienai paminėti skirtoje konferencijoje.

³⁵ Pavyzdžių pateikta šoninėse juostose. Daugiau informacijos apie sukaupią patirtį pateikiama prie šio komunikato pridedamame tarnybų dariniame dokumente.

³⁶ https://ec.europa.eu/info/files/conclusions-colloquium-2018_en.

užtikrinamomis teisėmis, finansavimui 2014–2020 m. buvo skirta 20 mln. EUR. Tai apima 8,5 mln. EUR vertės dotacijas veiksmams, iš kurių jau finansuota daugiau kaip 20 projektų³⁷. Tai, be kita ko:

- priemonės, skirtos didinti ES piliečių informuotumą apie jų politines teises ir dalyvavimo Europos Parlamento rinkimuose procedūras³⁸;
- gerosios patirties gairės, skirtos valstybių narių valdžios institucijoms, kad jos galėtų padėti ES piliečiams naudotis savo balsavimo teisėmis³⁹;
- daugiakalbės priemonės, skirtos tikrinti informaciją apie politinių partijų rinkimuose pristatomas politines programas⁴⁰, ir
- tikslinės iniciatyvos, kuriomis siekiama paskatinti nepakankamai atstovaujamų grupių dalyvavimą⁴¹.

Veikla, apimanti piliečių dalyvavimą plačiąja prasme, buvo remiama pagal programą „Europa piliečiams“. Miestų giminiavimosi ir pilietinės visuomenės projektuose spręstas klausimas, kaip pasiekti rinkėjus, įskaitant tuos, kurie balsuotų pirmą kartą arba kurie gyvena atokiose vietovėse.

Rengdamasi rinkimams ir siekdama paskatinti ir suteikti piliečiams galimybę priimti pagrįstus sprendimus, Komisija drauge su Europos Parlamentu⁴² vykdė informavimo ir komunikacijos kampanijas, be kita ko, apie tai, ką ES veikia, kaip balsuoti ir kaip dalyvauti⁴³. Tai buvo aktyvios, daugiakalbės kampanijos, turinčios stiprų vietos matmenį.

Nuo 2014 m. lapkričio mėn. iki rinkimų Komisijos nariai ir vyresnieji Komisijos pareigūnai dalyvavo daugiau kaip 1 730 viešo dialogo renginių su piliečiais visoje Europoje. Šie renginiai padėjo piliečiams suprasti, ką Europos politikai veikia jų labui. Taip siekta sustiprinti jų tiesioginį ryšį su atsakingais Komisijos pareigūnais ir su Europos demokratija apskritai.

Artėjant rinkimams į įvairių informuotumo didinimo veiklą įsitraukė valstybių narių valdžios institucijos, pilietinės visuomenės organizacijos, faktų tikrintojai, privačiojo sektoriaus subjektai, įskaitant platformas, ir kiti suinteresuotieji subjektai. Šią veiklą koordinuoti neretai padėjo Komisijos atstovybės, kurios vietos lygmenį susiejo su Europos lygmeniu.

Analizė ir tolesnės priemonės

Rekordinis rinkėjų aktyvumas parodė sustiprėjusį pasiryžimą dalyvauti ES demokratijos procese. Rinkėjų aktyvumas augo – nors ir nevienodai – visose valstybėse narėse ir visose ES piliečių grupėse. Postūmį demokratiniam dalyvavimui padėjo suteikti komunikacijos veikla.

³⁷ Nuorodos į finansuotų projektų pavyzdžius pateikiamos prie šio komunikato pridedamame Komisijos tarnybų darbiname dokumente.

³⁸ Žr., pavyzdžiui, <http://www.spaceu2019.eu/>.

³⁹ Žr., pavyzdžiui, <https://smp.eelga.gov.uk/migrant-workers/act-project/>

⁴⁰ Žr., pavyzdžiui, <https://euandi2019.eu.eu/> ir <https://yourvotematters.eu/en/>.

⁴¹ Žr., pavyzdžiui, http://www.diversitygroup.lt/fwp_portfolio/migrant-political-participation/ ir <https://www.lawcentres.org.uk/lcn-s-work/living-rights-project>.

⁴² Žr., pavyzdžiui, https://europa.eu/youreurope/citizens/residence/elections-abroad/european-elections/index_en.htm; [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/623556/EPRS_ATA\(2018\)623556_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/623556/EPRS_ATA(2018)623556_EN.pdf)

⁴³ Kadangi nacionaliniai registracijos terminai ir piliečių balsavimo metodai įvairuoja, labai svarbu informuoti judžius ES piliečius apie jų rinkimų teises.

Nesudėtingi metodai, pavyzdžiui, geresnis prieinamumas neįgaliems rinkėjams, bendruomenių atstovavimas vietos lygmeniu, įvairesni balsavimo metodai ir bendradarbiavimas su politinėmis partijomis siekiant paskatinti nepakankamai atstovaujamus piliečius kandidatuoti rinkimuose, **gali padaryti didelį poveikį** tam tikroms grupėms. Vis dėlto tokie metodai nėra plačiai taikomi.

Konkrečių grupių **dalyvavimo rodiklių ir surinktų duomenų kokybė** yra ribota.

Piliečiai, įskaitant jaunimą, ne visada turi **pakankamai priemonių aktyviai dalyvauti**. Procesas prasideda dar nesulaukus rinkimų teisės amžiaus⁴⁴. Daugelis tų, kurie 2024 m. rinkimuose balsuos pirmą kartą, šiuo metu yra moksleiviai⁴⁵. Todėl siekiant remti demokratinį dalyvavimą svarbu plėtoti novatoriškus metodus, pritaikytus skirtingoms amžiaus grupėms ir reikmėms.

Artėjant 2024 m. rinkimams reikia toliau dėti pastangas **įtraukti visus piliečius į Europos demokratijos procesą** ir **padėti užtikrinti didelį ilgalaikį jų aktyvumą**. Niekas neturėtų būti paliktas nuošalyje, o dalyvavimas Europos Parlamento rinkimuose ir jų rezultatai turėtų būti Sąjungos gyventojų ir įvairovės atspindys.

Jei norime užtikrinti, jog piliečiai žinotų, kad jų balsas girdimas ir kad balsuodami jie gali pakeisti padėtį, turime vykdyti **politiką, kuria didinamas informuotumas ir visuomenės dalyvavimas** Europos sprendimų priėmimo procese.

Šie svarbūs aspektai prisidės prie svarstymų apie Europos ateitį ir bus įtraukti į būsimą Europos demokratijos veiksmų planą ir kitas iniciatyvas.

Atsižvelgdama į tai, Komisija:

- toliau dės pastangas, kad užtikrintų **prieigą prie tikslios informacijos** apie Europos Sąjungą ir kad piliečiai galėtų aktyviai dalyvauti Europos politiniame gyvenime ir naudotis savo rinkimų teisėmis. Įvairioms grupėms ir vietos subjektams pasiekti bus naudojami novatoriški metodai, daugiakalbė komunikacija ir nauji informacijos kanalai. Bus tęsiamas bendradarbiavimas su Parlamentu ir ieškoma galimybių stiprinti ryšius su kitomis ES institucijomis ir atitinkamomis įstaigomis. Visoje Sąjungoje bus organizuojami prie vietos kalbinio ir kultūrinio konteksto pritaikyti dialogo su piliečiais renginiai piliečių kasdieniam gyvenimui aktualiais klausimais, siekiant užtikrinti, kad į piliečių nuomonę būtų geriau atsižvelgiama formuojant ES politiką;
- siekdama padidinti **rinkėjų aktyvumą**, rems geriausią praktiką ir valstybių narių ir kitų subjektų keitimąsi žiniomis, be kita ko, susijusiomis su nesudėtingomis ir prieinamomis balsavimo procedūromis. 2021 m. Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinkle bus surengtas specialus seminaras **balsavimo procedūrų** tema;

⁴⁴ Savo ruožtu Komisija organizuoja iniciatyvą „Atgal į mokyklą“ (angl. Back to School), pagal kurią ES tarnautojai vyksta į kelių valstybių narių mokyklas papasakoti apie savo darbą bei patirtį ES ir pabendrauti su mokiniais. Dabar šią iniciatyvą papildo panaši iniciatyva – „Atgal į universitetą“.

⁴⁵ https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_375_en.pdf

- bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis, parlamentais, pilietine visuomene ir kitais suinteresuotaisiais subjektais remis **įtraukų ir lygiateisį dalyvavimą**, be kita ko: propaguos geriausią praktiką, didins informuotumą ir pasitelks finansavimą⁴⁶. 2024 m. rinkimuose itin daug dėmesio bus skiriama jaunimui ir vyresnio amžiaus žmonėms, moterims, judiems ES piliečiams ir neįgaliesiems⁴⁷. Vadovaudamasi 2020 m. kovo 5 d. paskelbta Lyčių lygybės strategija⁴⁸, Komisija skatins imtis konkrečių veiksmų, kad būtų pasiekta lyčių pusiausvyra sprendimų priėmimo ir politikos srityse. 2020 m. Komisija taip pat surengs bendrą Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklo ir Rinkimų klausimų ekspertų grupės posėdį, kad būtų apsvarstyti tokie demokratinio dalyvavimo aspektai kaip įtrauktis ir lygybė;
- padedama piliečių teisių srityje veikiančio mokslininkų tinklo ir konsultuodamasi su pilietine visuomene, bendradarbiaus su valstybių narių valdžios institucijomis, kad pagerintų **rodiklius ir duomenų rinkimą** visapusiškai laikantis pagrindinių teisių ir duomenų apsaugos reikalavimų;
- vertins praktines priemones, kad būtų **kuo geriau išnaudojamos skaitmeninės technologijos ir sudarytos palankesnės sąlygos įtraukiam naudojimuisi rinkėjo teisėmis**, tuo pačiu užtikrinant balsavimo laisvę bei konfidencialumą ir asmens duomenų apsaugą, be kita ko, remiantis nuotolinio balsavimo galimybės tyrimo⁴⁹ rezultatais ir projektais, finansuojamais pagal Teisių, lygybės ir pilietiškumo programą;
- ieškos galimybių skatinti **vaikų** dalyvavimą Europos demokratiname gyvenime, be kita ko, siekiant užtikrinti aktyvų jų dalyvavimą demokratiname procese, kai jie bus suaugę ES piliečiai. Be kita ko, tai galėtų būti vaikų dalyvavimo mechanizmų (pvz., vaikų miesto tarybų ir vaikų nacionalinių parlamentų) rėmimas vietos ir ES lygmeniu;
- aktyvins **vaikų ir jaunimo informavimo veiklą**, įskaitant per mokyklas⁵⁰;
- 2020 m. ES pilietybės ataskaitoje apsvarstys **tolesnes priemones**, kuriomis būtų skatinamas ir stiprinamas piliečių dalyvavimas demokratiname Sąjungos gyvenime.

Valstybės narės raginamos:

- rengti ataskaitas apie **Europos Parlamento rinkimų eigą** šalyje ir į jas įtraukti dalyvavimo rinkimuose, įskaitant nepakankamai atstovaujamų grupių, statistinius duomenis, siekiant pagrįsto visų lygmenų politikos formavimo;
- išnagrinėti **įvairias pasirinkimo, kaip ir kada balsuoti, galimybes** (pvz., nuotolinio ir išankstinio balsavimo, specialiųjų poreikių tenkinimo);

⁴⁶ Tai apima būsimą Pilietybės, lygybės, teisių ir vertybių programos finansavimą.

⁴⁷ Europos socialinių teisių ramsčio 1 principas: „Kiekvienas turi teisę į kokybišką ir įtraukų švietimą, mokymą ir mokymąsi visą gyvenimą, kad galėtų išsaugoti ir įgyti įgūdžių, leidžiančių visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime [...]“.

⁴⁸ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_lt

⁴⁹ Žr. Komisijos 2017–2018 m. tyrimą dėl balsavimo nuotoliniu būdu siekiant padidinti rinkėjų aktyvumą (https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/electoral-rights/studies_en).

⁵⁰ Tokiomis aplinkybėmis svarbios Komisijos remiamos iniciatyvos, tokios kaip „Atgal į mokyklą“ ir „Atgal į universitetą“.

- toliau **dalytis patirtimi** ir imtis veiksmų **informuotumui apie rinkėjų teises didinti** ir apskritai **įtraukiam dalyvavimui** Europos Parlamento rinkimuose ir **atstovavimui** renkamuose organuose skatinti;
- **apsvarstyti galimybę sutelkti išteklius** ir kitą valstybių narių tarpusavio paramą administruojant Europos Parlamento rinkimus (pavyzdžiui, galimybę naudotis bendromis laikinomis patalpomis, skirtomis balsavimo kabinoms ir rinkėjų administravimui tose vietovėse, kur gyvena daug judžių ES piliečių, atsižvelgiant į nacionalinių taisyklių skirtumus, kaip antai dėl administracinių (pavyzdžiui, rinkėjų registracijos) terminų, ir dalytis geriausia praktika pilietinio ugdymo kursų rėmimo srityje).

Europos politinės partijos, bendradarbiaudamos su nacionaliniais partijos skyriais, taip pat galėtų dėti daugiau pastangų, kad paskatintų **įtraukų dalyvavimą** rinkimuose ir užtikrintų teisingos informacijos apie Europos Sąjungą sklaidą.

3. Europinis aspektas ir naudojimasis rinkimų teisėmis ES

3.1. ES rinkimų teisės ir europinis rinkimų aspektas

Europos Parlamento rinkimai yra unikalūs. Valstybės narės – kiekviena su savo nacionalinėmis kampanijomis, nacionaliniais sąrašais ir taisyklėmis bei tradicijomis – prisideda prie bendro rezultato: visiems ES piliečiams atstovaujančių Parlamento narių išrinkimo. ES teisėje nustatyti tam tikri bendri principai ir procedūros, įskaitant taisykles, pagal kurias judūs ES piliečiai gali naudotis savo teise balsuoti ir kandidatuoti Europos Parlamento rinkimuose savo gyvenamojoje šalyje, taisykles, kuriomis reglamentuojama Europos politinių partijų ir fondų veikla, ir 1976 m. ES rinkimų aktą⁵¹. Ne mažiau svarbios įvairios ir gausios valstybių narių nacionalinės politinio gyvenimo tradicijos. Pavyzdžiui, kiekviena valstybė narė organizuoja Europos Parlamento rinkimus tą pačią savaitės, kurią paprastai vyksta nacionaliniai rinkimai, dieną. Tai reiškia, kad rinkimai vyksta keturias dienas. Tačiau pagal ES teisę draudžiama skelbti oficialius rezultatus, kol neužsidaro paskutinė rinkimų apylinkė⁵².

Europos Parlamento rinkimų rezultatai piliečius veikia tiesiogiai. Jie turi suprasti Europai kylančius pavojus, kad galėtų priimti pagrįstus politinius sprendimus. Tačiau politines rinkimų diskusijas ir kampanijas dažnai nustelbia nacionalinės ir vietos lygmens temos. Tolesnis europinio rinkimų aspekto diegimas padeda stiprinti piliečių ryšį su Europos institucijomis, taigi ir Europos sprendimų priėmimo proceso demokratinį teisėtumą. Be to,

⁵¹ Įskaitant taisykles, pagal kurias judūs ES piliečiai gali naudotis savo teise balsuoti ir kandidatuoti Europos Parlamento rinkimuose savo gyvenamojoje šalyje, taisykles, kuriomis reglamentuojama Europos politinių partijų ir fondų veikla, ir 1976 m. ES rinkimų aktą. Susijusių ir ES teisės aktų bei kitų priemonių apžvalga pateikiama adresu https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/electoral-rights_en#europeanparliamentalelections.

⁵² 1976 m. rinkimų akto 10 straipsnio 2 dalis.

tai – politinės atskaitomybės klausimas. Kad piliečiai galėtų politikus laikyti atsakingais, jie turi matyti aiškų ryšį tarp kandidatų nacionalinių kampanijų bei programų ir Europos politikos bei politinių partijų, su kuriomis jie save sieja.

2015 m. Parlamentas pasinaudojo savo iniciatyvos teise ir pateikė pasiūlymą⁵³ dėl 1976 m. rinkimų akto reformos⁵⁴. Taryboje buvo susitarta dėl kelių nuostatų, įskaitant dėl privalomo minimalaus slenksčio partijoms ir dėl baudžiamosios atsakomybės už daugkartinį balsavimą. Nacionalinio patvirtinimo procesas, kurį išimties tvarka reikia taikyti, kad šis aktas įsigaliotų, iki rinkimų nebuvo užbaigtas: pakeitimai 2019 m. rinkimuose negaliojo ir iki šiol nėra priimti.

Be to, prieš rinkimus Komisija ėmėsi konkrečių veiksmų europiniam rinkimų aspektui stiprinti. Remiantis Komisijos pasiūlymu⁵⁵ 2017 m. buvo iš dalies pakeistos Europos politinių partijų ir fondų finansavimo taisyklės. Reforma siekta padidinti demokratinį legitimumą ir sustiprinti vykdymo užtikrinimą, įskaitant Europos vertybių puoselėjimą. Kitas tikslas – padidinti Europos ir nacionalinių partijų ryšių skaidrumą. Dabar Europos partijos privalo užtikrinti, kad jų logotipas ir programa būtų pavišinti visų su jomis susijusių nacionalinių partijų interneto svetainėse⁵⁶. Šio dokumento rengimo metu dar nebuvo paskelbta jokios informacijos apie tai, ar paraišką dėl finansavimo pateikusių Europos politinės partijos atitiko šiuos reikalavimus⁵⁷. Europos Parlamentas, pasikonsultavęs su Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų institucija, ataskaitą dėl reglamento turėtų paskelbti iki 2021 m. gruodžio 31 d. Komisija savo ruožtu ataskaitą turėtų pateikti per šešis mėnesius nuo tos ataskaitos paskelbimo.

2018 m. Komisija parengė valstybėms narėms ir politinėms partijoms skirtą Rekomendaciją⁵⁸, kaip išryškinti 2019 m. Europos Parlamento rinkimų europinį aspektą ir užtikrinti, kad jie vyktų dar sklandžiau. Ji paragino remtis pagrindinių kandidatų sistema ir imtis veiksmų skaidrumui padidinti užtikrinant, kad ryšiai tarp nacionalinių partijų ir Europos politinių partijų, su kuriomis nacionalinės partijos yra susijusios, atitinkamuose pranešimuose, įskaitant kampanijos medžiagą ir balsavimo biuletenius, būtų atskleidžiami geriau.

⁵³ 2015 m. lapkričio 11 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Europos Sąjungos rinkimų teisės reformos (2015/2035(INL)) (OL C 366, 2017 10 27, p. 7).

⁵⁴ Buvo paskelbtas tikslas – „stiprinti demokratinę ir tarpvalstybinę rinkimų į Europos Parlamentą dimensiją, Sąjungos sprendimų priėmimo proceso demokratinį teisėtumą ir Sąjungos pilietybės koncepciją, tobulinti Europos Parlamento veikimą ir Sąjungos valdymą, padidinti Europos Parlamento veiklos teisėtumą, užtikrinti, kad būtų labiau paisoma rinkimų lygybės ir lygių galimybių principų, didinti rinkimų į Europos Parlamentą rengimo sistemos veiksmingumą ir priartinti Europos Parlamento narius prie rinkėjų, ypač jauniausių iš jų“.

⁵⁵ Europos Komisijos pasiūlymas dėl reglamento, kuriuo iš dalies keičiamas 2014 m. spalio 22 d. Reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 1141/2014 dėl Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų statuto ir finansavimo (COM(2017) 481).

⁵⁶ Į Komisijos pasiūlymą taip pat įtrauktas reikalavimas savo narių interneto svetainėse skelbti informaciją apie pastaruosiuose Europos Parlamento rinkimuose dalyvavusių kandidatų pasiskirstymą pagal lytis.⁵⁷ 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 1141/2014 dėl Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų statuto ir finansavimo (OL L 317, 2014 11 4, p. 1).

⁵⁷ 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 1141/2014 dėl Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų statuto ir finansavimo (OL L 317, 2014 11 4, p. 1).

⁵⁸ 2018 m. vasario 14 d. Komisijos rekomendacija (ES) 2018/234 dėl Europos Parlamento 2019 m. rinkimų pobūdžio ir veiksmingo vykdymo (OL L 45, 2018 2 17, p. 40).⁵⁹ Bulgarija, Čekija, Danija, Vokietija, Estija, Ispanija, Kroatija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Malta, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Slovakija, Suomija ir Švedija.

Remiantis valstybių narių ir Europos bei nacionalinių politinių partijų pateikta informacija, skaidrumą dar būtų galima didinti. Pavyzdžiui, kelios valstybės narės⁵⁹ nurodo, kad pagal jų nacionalines taisykles ant nacionalinių partijų balsavimo biuletenių neleidžiama pateikti Europos partijų logotipų. Net jei tai daryti leidžiama, žinančios apie šią galimybę arba ketinančios ją pasinaudoti nurodė vos kelios politinės partijos⁶⁰.

Vis dėlto šiokia tokia pažanga padaryta. Vienos politinės partijos, įskaitant Prancūzijos, Liuksemburgo, Nyderlandų, Graikijos ir Airijos partijas, rinkėjams pateikė informaciją apie savo ryšius su Europos partijomis, kitos ėmėsi veiksmų, kad kampanijos medžiagoje ir interneto svetainėse būtų išryškintas europinis rinkimų aspektas. Dvi politinės partijos⁶¹, veikusios keliose valstybėse narėse, agitavo už visos Europos lygmens programą. Vienas tokios partijos narys iš Vokietijos sąrašo⁶² buvo išrinktas į Europos Parlamentą.

Europa ir Europos klausimai, kaip antai vertybės, ekonomika, socialiniai aspektai ir aplinkosauga, neretai minėti įvairioje kampanijų medžiagoje, o tai rodo, kad randasi naujų, aiškiai europinių debatų rinkimų tematika⁶³.

3.2. Rinkimų teisių stebėseną ir gynimas

Galimybė visapusiškai naudotis ES rinkimų teisėmis – labai svarbus ES piliečio statuso aspektas. Valstybės narės turi užtikrinti, kad pagal ES teisę Europos Parlamento rinkimams taikomos bendros taisyklės ir principai būtų tinkamai įgyvendinami. Komisija, kaip Sutarčių sergėtoja, stebi padėtį ir prireikus imasi veiksmų.

Prieš rinkimus Komisija ėmėsi įvairių iniciatyvų, kad užtikrintų ES teisės aktų įgyvendinimą ir pašalintų galimas kliūtis naudotis ES piliečių rinkimų teisėmis. Komisija diskutavo su trimis valstybėmis narėmis dėl judžių ES piliečių teisės stoti į politinę partiją ir su viena valstybe nare – dėl teisės steigti partiją. Su keliomis valstybėmis narėmis tartasi, kaip užtikrinti, kad informacija būtų apsieista per numatytas penkias dienas, kad asmenims, kilmės valstybėje narėje netekusiems teisės kandidatuoti rinkimuose, būtų užkirstas kelias būti išrinktiems kitoje valstybėje narėje⁶⁴. Po šių diskusijų kelios valstybės narės iš dalies pakeitė savo įstatymus.

Diskutuojant su viena valstybe nare buvo sėkmingai išspręstas balsavimo slaptumo užtikrinimo klausimas, o su kita – klausimas dėl galimybės nuolatinės gyvenamosios vietos

⁵⁹ Bulgarija, Čekija, Danija, Vokietija, Estija, Ispanija, Kroatija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Malta, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Slovakija, Suomija ir Švedija.

⁶⁰ Daugiau informacijos – prie šio komunikato priedamo Tarnybų darbinio dokumento 3 skirsnyje.

⁶¹ *Volt* ir *DiEM25*.

⁶² Atstovaujantis *Volt Deutschland*. *DiEM25* atstovams į Europos Parlamentą patekti nepavyko, tačiau šios partijos kandidatai dalyvavo ir nacionaliniuose rinkimuose Danijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Austrijoje, Lenkijoje ir Portugalijoje, ir turi narių Danijos, Graikijos, Lenkijos ir Portugalijos teisėkūros institucijose.

⁶³ Šios temos minėtos ir daugiau kaip 1 700 piliečių dialogų, kurie po pastarųjų rinkimų surengti įvairiose Sąjungos šalyse.

B. Johansson ir E. Novelli, „2019 European elections campaign – Images, topics, media in the 28 Member States“, 2019 m. liepos 9 d., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e6767a95-a386-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>.

⁶⁴ Pagal Direktyvą 93/109/EB, nustatančią išsamias priemones Sąjungos piliečiams, gyvenantiems valstybėje narėje ir nesantiems šios valstybės piliečiais, naudotis balsavimo teise ir būti kandidatais per Europos Parlamento rinkimus.

neturintiems asmenims naudotis rinkimų teise.

Prieš rinkimus ir iš karto po jų daug ES piliečių susisieکė su Komisija ir išreiškė susirūpinimą dėl rinkimų. Dažniausiai piliečiai atkreipė dėmesį į tokias problemas:

- negalėjimas balsuoti nuotoliniu būdu (paštu, per įgaliotinį ar internetu) arba asmeniškai ne savo kilmės šalyje (konsulatuose, ambasadose ar specialiai įsteigtose rinkimų apylinkėse) arba, jei tokia galimybė buvo suteikta, – administraciniai sunkumai, vėlavimas ar kitos problemos;
- nacionalinių registracijos procedūrų vilkinimas arba komplikacijos⁶⁵.

Komisija šiuos klausimus aptarė su atitinkamomis šalimis.

3.3. Daugkartinio balsavimo prevencija

Komisija, pasitelkusi Rinkimų klausimų ekspertų grupę, padėjo valstybėms narėms įgyvendinti konkrečias ES teisės nuostatas, susijusias su judžių ES piliečių rinkimų teisėmis⁶⁶. Buvo keičiamasi informacija apie taikytinus formalumus, įskaitant atitinkamus registracijos terminus, taip pat apie dalyvavimo rėmimo praktiką.

Be to, aptartos priemonės, skirtos užtikrinti, kad judūs ES piliečiai negalėtų balsuoti kelis kartus. Pagal atitinkamas ES taisykles valstybės narės keičiasi informacija apie judžių balsavimo teisę turinčius piliečius, užsiregistravusius ir nurodžiusius ketinimą balsuoti Europos Parlamento rinkimuose savo gyvenamojoje šalyje, kad juos būtų galima išbraukti iš rinkėjų sąrašų jų kilmės šalyje. Prisidėdama prie valstybių narių pastangų, Komisija parengė priemonę, kuria remiamas saugus ir duomenų apsaugos reikalavimus atitinkantis keitimasis šia informacija ir palengvinami valstybių narių informacijos, įskaitant apie rinkimų terminus, mainai. 2019 m. vasario – gegužės mėn. valstybės narės apsikeitė duomenimis apie daugiau kaip 1,2 mln. rinkėjų ir 114 kandidatų į Parlamento narius. Glaudžiai bendradarbiaudamos valstybės narės sugebėjo nustatyti apie 214 000 daugkartinės piliečių registracijos atvejų⁶⁷. Komisijai apie daugkartinio balsavimo atvejus pranešta nebuvo.

Palyginti su ankstesniais rinkimais, procesas vyko veiksmingiau ir sklandžiau. Tačiau valstybės narės pabrėžė, kad dėl taikomų nacionalinių procedūrų skirtumų kyla problemų, be kita ko, dėl duomenų, kuriais keičiamasi, kokybės⁶⁸. Taip pat kilo problemų dėl taikomų registravimo ir dėl to, kas skyrėsi išregistravimo terminai, taip pat dėl registravimo ir išregistravimo poveikio piliečių galimybėms balsuoti kituose nacionaliniuose rinkimuose.

3.4. Kiti veiksmai

⁶⁵ Tai pasakytina apie atvejus, kai Europos Sąjungos piliečiai bandė atlikti savo pilietybės šalies nustatytus formalumus (be kita ko, balsuojant už tos šalies ribų) ir gyvenamosios vietos šalies nustatytus formalumus.

⁶⁶ <https://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=617>.

⁶⁷ Žr. prie šio komunikato pridėdama Tarnybų darbinio dokumento 3.2 skirsnį.

⁶⁸ Iš tiesų, rinkimų teisę turinčių judžių ES piliečių tapatybė tarpvalstybiniu mastu gali būti nustatyta tik tada, kai tapatybės duomenys yra suderinami tarp nacionalinių administracijų (https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu2018-data-protection-law-electoral-guidance-638_en.pdf).

Piliečiai iš esmės mano, kad jų šalys imasi visų reikiamų veiksmų, kad rinkimai būtų laisvi ir sąžiningi⁶⁹. Siekiant užtikrinti, kad būtų paisoma rinkimų teisių, taip pat įgalinti ir įtraukti piliečius ir apskritai stiprinti visuomenės pasitikėjimą rinkimų procesais, svarbus veiksnys yra rinkimų stebėjimas. Valstybės narės šiuo klausimu laikosi skirtingų požiūrių. Prieš rinkimus ir po jų Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinkle vyko diskusijos ir geriausios praktikos mainai, be kita ko, su stebėtojų organizacijomis⁷⁰.

Analizė ir tolesnės priemonės

Siekiant sustiprinti Europos Parlamento rinkimų europinį aspektą, reikia dėti daugiau pastangų. Tam tikra pažanga padaryta ir europinis politinis aspektas besiplečiančioje Europos demokratinėje erdvėje palaipsniui plėtojamas, tačiau reikia imtis priemonių jam išlaikyti ir sustiprinti. Šioje srityje vienas iš svarbiausių vaidmenų tenka valstybėms narėms ir nacionalinėms politinėms partijoms. **Europos ir nacionalinio politinių lygmenų subjektų ryšių skaidrumas** turėtų būti toliau propaguojamas ir remiamas, be kita ko, nustatant nacionalines taisykles. Politinėms partijoms tenka ypatinga atsakomybė už nacionalinių Europos politinių partijų ryšių viešumą ir Europos klausimų aktualizavimą.

Prieš rinkimus Komisija glaudžiai bendradarbiavo su valstybėmis narėmis, siekdama užtikrinti, kad 2019 m. gegužės mėn. rinkimuose būtų visapusiškai laikomasi ES teisės. Šis bendradarbiavimas buvo veiksmingas ir bus tęsiamas rengiantis 2024 m. rinkimams. Išryškėjo sritys, kuriose ES taisyklės galėtų būti supaprastintos ir kuriose praverstų tolesnė nacionalinių sistemų konvergencija, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas veiksmingam rinkimų organizavimui, valstybių narių valdžios institucijų veiklos koordinavimui ir Europos lygmens kampanijų rengimui. Pavyzdžiui, nacionaliniu lygmeniu nustatomi rinkimų kampanijų ir pačių rinkimų laikotarpiai galėtų būti labiau suderinti.

Vienas iš šešių pagrindinių U. von der Leyen vadovaujamos Komisijos plataus užmojo tikslų yra **naujas postūmis Europos demokratijai**. Tai reiškia, kad reikia stiprinti rinkimų europinį aspektą ir piliečių ryšį su Europos sprendimų priėmimo procesu, kuo geriau išnaudojant atitinkamas kalbines ir kultūrines priemones. ES piliečiams teks svarbesnis vaidmuo priimant sprendimus, jie turės daugiau įtakos ir galės aktyviai dalyvauti nustatant Europos prioritetus ir užmojų mastą.

Be kita ko, viena iš Konferencijos dėl Europos ateities dalių bus skirta klausimams, susijusiems su demokratiniais procesais ir instituciniais reikalais, visų pirma su pagrindinių kandidatų Europos Komisijos pirmininko rinkimuose sistema ir tarpvalstybiniais rinkimų į Europos Parlamentą sąrašais. Konferencijos rengėjai ir dalyviai turėtų pateikti teisėkūros ar kitų pasiūlymų šia tema. Komisija imsis tolesnių veiksmų dėl šių pasiūlymų tose srityse,

⁶⁹ Be kita ko, siekiant užkirsti kelią neteisėtai ir nesąžiningai veiklai rinkimų metu. Žr. specialią „Eurobarometro“ apklausą Nr. 477 „Demokratija ir rinkimai“, p. 14.

⁷⁰ Tai, be kita ko, buvo Demokratinės institucijų ir žmogaus teisių biuro ir nevyriausybinės organizacijos „Election-Watch.EU“, pristačiusių savo iniciatyva parengtą rinkimų ataskaitą, indėlis: <https://www.wahlbeobachtung.org/en/european-parliament-elections-2019-election-watch-eu-eam-final-report-with-16-recommendations>.

kuriose ji yra kompetentinga veikti Konferencijoje pasiektų susitarimų atžvilgiu, ir yra pasirengusi sąžiningai tarpininkauti Europos Parlamentui ir Tarybai. Pavyzdžiui, Komisija gali suteikti teisinių ir institucinių ekspertinių žinių, supažindinti su mokslinių tyrimų apie rinkimų procesus rezultatais ir pasidalyti įžvalgomis apie tarpinstitucinius ryšius⁷¹.

Likus pakankamai laiko iki 2024 m. rinkimų Komisija taip pat pateiks pasiūlymų, kaip **sugriežtinti Europos politinėms partijoms ir fondams taikomas taisykles**, be kita ko, paaiškinant jų finansavimą. Todėl Komisija konsultuosis su Europos politinėmis partijomis, taip pat su Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų institucija, ir palaikys ryšius su Europos Parlamentu. Ji taip pat išnagrinės galimybę pavesti papildomų užduočių Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų institucijai.

Komisija yra pasiryžusi remti pastangas stiprinti europinį rinkimų aspektą. **Ji apsvarstys konkrečias priemones, kuriomis, be kita ko, būtų siekiama:**

- **didinti informuotumą apie europinį rinkimų aspektą** ir užmegzti ryšį su piliečiais;
- **stiprinti** Europos Komisijos ir Europos Parlamento **partnerystę** rengiantis 2024 m. rinkimams ir bendradarbiauti ieškant būdų stiprinti būsimų rinkimų europinį aspektą;
- **remti aiškesnes nuorodas į** Europos politinių partijų ir nacionalinių **partijų ryšius**. Taip pat bus imamasi finansavimo veiksmų. Be to, Komisija skatins diskusijas šia tema atitinkamose struktūrose, pavyzdžiui, ES parlamentų Sąjungos reikalų komitetų konferencijoje ir Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinkle;
- **skatinti informuotumo apie rinkimus didinimą ir domėjimąsi rinkimais**, be kita ko, rinkimų naktį, ir aptarti konkrečias priemones, susijusias su saugiu rezultatų perdavimu Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinkle;
- raginti valstybes nares **toliau derinti savo rinkimų laikotarpius**, įskaitant rinkimų kampanijų ir kitus laikotarpius, didinti domėjimąsi rinkimais visose valstybėse narėse rinkimų metu ir sudaryti palankesnes sąlygas veiksmingiems tylos laikotarpiams ir kitoms rinkimų kampanijos taisyklėms įgyvendinti.

Glaudžiai bendradarbiaudama su valstybių narių valdžios institucijomis Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinkle ir Rinkimų klausimų ekspertų grupėje, taip pat su kitomis tarptautinėmis organizacijomis ir suinteresuotaisiais subjektais, **Komisija** sieks:

- būsimoje **ES pilietybės ataskaitoje**, kurią ketinama paskelbti 2020 m., įvertinti **pagalbos tarnybos, kuri padėtų ES piliečiams naudotis rinkimų teisėmis** ir būtų skirta tiek ES piliečiams (įskaitant judžius piliečius), tiek atitinkamoms valdžios institucijoms rengiantis rinkimams ir per juos, pridėtinė vertė;
- užtikrinti geresnį judžių ES piliečių naudojimąsi ES rinkimų teisėmis ir skatinti imtis

⁷¹ Žr. Komisijos komunikatą Europos Parlamentui ir Tarybai „Rengiamės konferencijai dėl Europos ateities“ (2020 1 22, COM(2020) 27 *final*). Konferencijoje, be kita ko, bus nagrinėjamas pagrindinio kandidato sistemos tobulinimas ir tarpvalstybinių sąrašų klausimas.

papildomų **priemonių, kad būtų apsaugota nuo daugkartinio balsavimo galimybės**. Be kita ko, bus peržiūrėta esama judžių ES piliečių rinkimų teisių reglamentavimo sistema, įskaitant tokius aspektus kaip duomenų mainai, aktyvesnis valstybių narių veiklos koordinavimas rengiant nacionalinius rinkėjų sąrašus (įskaitant skirtingas nacionalines taisykles dėl tvarkaraščių, tapatybės nustatymo reikalavimų ir kvalifikacijos kriterijų) ir piliečių informuotumo apie daugkartinio balsavimo draudimą didinimas;

- remti keitimąsi geriausia **rinkimų stebėjimo praktika**, įskaitant tiesioginio piliečių įtraukimo būdus. Europos bendradarbiavimo rinkimų srityje tinkle ir toliau bus toliau stiprinami tiesioginiai valstybių narių valdžios institucijų ir atitinkamų stebėtojų organizacijų ryšių kanalai.

4. Kova su dezinformacija ir rinkimų proceso nešališkumo ir atsparumo apsauga

2019 m. rinkimų kampanijoje skaitmeninėmis priemonėmis naudotasi aktyviau nei bet kada. Šiuo metu beveik pusei ES piliečių internetinės naujienos yra pagrindinis informacijos apie nacionalinę ir Europos politiką šaltinis. Be to, socialiniai tinklai yra svarbi priemonė, padedanti politikams pasiekti rinkėjus, o kampanijų organizatoriams – sutelkti rėmėjus.

Komunikacijos internetu sparta, paprastumas ir pasiekiamumas, taip pat interneto socialinių platformų teikiamos galimybės politinę reklamą ir komunikaciją nukreipti į tikslines grupes kelia naujų iššūkių. Nors dauguma ES piliečių sutinka, kad socialiniai tinklai yra šiuolaikiškas būdas neatsilikti nuo politikos, jie taip pat mano, kad internetine politine informacija visiškai pasitikėti negalima⁷². Rinkimai Europoje ir visame pasaulyje tapo įvairių

piktybiškų – tiek valstybinių, tiek nevalstybinių – subjektų, siekiančių pasinaudoti skaitmeninės aplinkos teikiamomis manipuliacijų galimybėmis, taikiniu⁷³.

Kišimosi į rinkimus formų gali būti įvairių, o motyvaciją kištis gali lemti noras daryti poveikį rinkėjų pasirinkimui, sumažinti rinkėjų aktyvumą, sumenkinti visuomenės pasitikėjimą demokratija ar gauti finansinės naudos. Neaiškos kilmės pinigai, kibernetiniai išpuoliai, dezinformacija, klaidinanti informacija, klaidinantis elgesys internete, manipuliaciniai ir nesantiką kurstantys naratyvai⁷⁴, klastotės, klaidingas faktų pateikimas, sukčiavimas,

⁷² Standartinė „Eurobarometro“ apklausa Nr. 90 „Naudojimasis žiniasklaida Europos Sąjungoje“, 2018 m. gruodžio mėn.

⁷³ Žr., pavyzdžiui, A. Dawson ir M. Innes „How Russia's Internet Research Agency Built its Disinformation Campaign“, *The Political Quarterly*, Vol. 90, Nr. 2, 2019 m. balandžio–birželio mėn. Technologijų naudojimo manipuliavimo tikslais pavyzdžių sąrašą žr. <https://comprop.oii.ox.ac.uk/research/cybertroops2019/>.

⁷⁴ Tokių naratyvų tyrimą žr., pavyzdžiui, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/2018_02_geog_discontent.pdf. Apie elgesiu grindžiamą požiūrį į informacijos poveikį politinių sprendimų priėmimui žr. adresu <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC117161/understanding-our-political-nature.pdf>.

netinkamas asmens duomenų naudojimas ir neteisėtas tikslinių pranešimų adresavimas nedidelėms vartotojų grupėms – visa tai naudojama siekiant apeiti ir pažeisti rinkimų ir kitas su rinkimais susijusias taisykles, iškraipyti demokratinis rezultatus ir mažinti pasitikėjimą institucijomis. Kišimasis į rinkimus gali būti išorės subjektų hibridinės įtakos priemonė, skirta paskatinti piliečius atsiriboti nuo politikos, suskaldyti ir destabilizuoti mūsų Sąjungą ir pakenkti ES institucijų patikimumui, taip kurstant nepasitenkinimą ir nepasitikėjimą. Tai taip pat gali būti organizuoto nusikalstamumo grupių naudojama priemonė⁷⁵.

Kai kurie subjektai visų pirma siekia pakenkti ES, pagrindinių ES vertybių, įskaitant demokratiją ir visų piliečių lygybę (pvz., lyčių lygybę ir konkrečių grupių apsaugą), garanto, patikimumui. Neapykantą kurstančiomis kalbomis ir kitų formų priekabiavimu siekiama apriboti demokratinę diskusiją ir pilietinio dalyvavimo erdvę⁷⁶.

Be kovos su dezinformacija veiksmų plano⁷⁷, Komisijos rinkimų dokumentų rinkinyje⁷⁸ pristatoma ir kitų šiems uždaviniams spręsti skirtų priemonių, grindžiamų su rinkimais susijusios internetinės veiklos taisyklių stebėseną ir vykdymo užtikrinimu ir įgyvendinamų suburiant visus atitinkamus subjektus valstybėse narėse ir ES institucijose. ES institucijos ir valstybės narės, rengdamosi rinkimams, intensyviai dirbo, kad įgyvendintų šias iniciatyvas.

Prie pastangų didinti rinkimų atsparumą prisidėjo kompetentingos valstybių narių institucijos, pilietinės visuomenės organizacijos, žurnalistai, faktų tikrintojai, platformos ir kiti suinteresuotieji subjektai.

Komisija atkreipė dėmesį į dezinformacijos atvejus, darančius poveikį ES, be kita ko, ėmėsi tikslinių komunikacijos veiksmų, skirtų tiek paneigti melagingus teiginius, tiek didinti visuomenės informuotumą apie dezinformacijos keliamus iššūkius ir pavojus.

Tai buvo svarbūs žingsniai siekiant veiksmingiau atgrasyti nuo išpuolių ir manipuliavimo rinkimais, be kita ko, pavišinti dezinformaciją ir kitą neteisėtą kišimąsi į demokratines diskusijas.

Kaip pažymėta 2019 m. birželio mėn. Kovos su dezinformacija veiksmų plano įgyvendinimo ataskaitoje, Rusija vis dar aktyviai veikia šioje srityje. Remiantis EIVT Strateginės komunikacijos Rytų kaimynystės šalyse darbo grupės dokumentais, svarbus dezinformacijos šaltinis buvo Kremliaus palankūs pranešimai, dažnai pateikiami iš oficialių Rusijos valstybinių šaltinių⁷⁹. Tą pačią taktiką neretai taiko ir kiti subjektai, todėl nyksta riba tarp užsienio ir

⁷⁵ Žr., pavyzdžiui, Europos kovos su hibridinėmis grėsmėmis centro parengtą kibernetinio poveikio siekiant manipuluoti rinkimus mokslinį tyrimą: <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2018/10/Strategic-Analysis-2018-8-Past.pdf>.

⁷⁶ Taip pat prieš konkrečioms grupėms priklausančius žurnalistus.

⁷⁷ Veiksmų planas grindžiamas 2018 m. balandžio mėn. Komisijos komunikatu „Europos kova su internetine dezinformacija“. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-tackling-online-disinformation-european-approach>

⁷⁸ 2018 m. rugsėjo 12 d. priimtas pranešimas apie Sąjungos padėtį 2018 m. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_5681.

⁷⁹ Žr., pavyzdžiui, Strateginės komunikacijos Rytų kaimynystės šalyse darbo grupės teikiamą naujausią informaciją apie Europos Parlamento rinkimus: <https://euvsdisinfo.eu/eu-elections-update-the-long-game/> ir <https://euvsdisinfo.eu/eu-elections-update-reaping-what-was-sown/>.

vidaus lygmens manipuliavimo ir tampa sunku nustatyti dezinformacijos kilmę. Pavyzdžiui, nustatyta, kad vykdant išpuolius prieš valdžios institucijų interneto svetaines buvo siekiama užkirsti kelią rinkėjų aktyvumui ir platinti manipuliacinį turinį⁸⁰.

Nors šios manipuliavimo pastangos ne kartą buvo nukreiptos į politškai opius klausimus ir tikslinę ES auditoriją prieš rinkimus, jokių didelio masto slapto kišimosi į 2019 m. rinkimus operacijų iki šiol nenustatyta.

Kišimasis į rinkimus vienoje valstybėje narėje daro poveikį visai ES. Siekiant kovoti su kišimusi į rinkimus bei demokratines diskusijas ir manipuliavimu jais, reikia dėti daugiau pastangų.

4.1. Beprecedentis bendradarbiavimas

Su rinkimais susiję iššūkiai yra sudėtingi ir kompleksiški. Nė viena šalis ar valdžios institucija pati viena negali jų tinkamai išspręsti. Todėl pagrindinė rinkimų dokumentų rinkinio rekomendacija – valstybėms narėms sukurti **kompetentingų institucijų**, atsakingų už su rinkimais susijusios veiklos internete taisyklių stebėseną ir vykdymo užtikrinimą, **nacionalinius tinklus**. Į šiuos tinklus, prireikus, gali būti įtraukiamos rinkimų komisijos, duomenų apsaugos institucijos, kibernetinio saugumo institucijos, žiniasklaidos reguliavimo ir kitos institucijos.

Tokius tinklus, pasirinkusios skirtingas struktūras ir vadovavimo modelius, sukūrė visos valstybės narės⁸¹. Į tinklo veiklą jau įsitraukė pusė nacionalinių duomenų apsaugos institucijų⁸² ir mažiau nei pusė žiniasklaidos reguliavimo institucijų. Į kai kurių tinklų veiklą įsitraukia teisėsaugos institucijos; užmegzti ryšiai ir su saugumo institucijomis. Valstybės narės pabrėžė, kad tinklai bus veiksmingi tik tada, kai bus užtikrinta aiški politinė lyderystė ir pakankami ištekliai.

Šie tinklai užmezgė ryšius su kitais svarbiais subjektais, tokiais kaip Reagavimo į kompiuterinius incidentus komandos ir **ES skubaus įspėjimo sistema**⁸³. Prieš rinkimus sukurta Skubaus

Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklo geroji praktika

Latvija pristatė programėlę, leidžiančią ES piliečiams stebėti politinių partijų finansavimą ir pranešti Kovos su korupcija biurui apie galimo piktnaudžiavimo atvejus. Ši dalyvauti skatinanti programėlė turėjo atgrasomąjį ir vykdymo užtikrinimo poveikį.

Nyderlandų vykdyta informuotumo didinimo kampanija, kuria siekta kovoti su dezinformacija plačiąja prasme, daugiausia dėmesio skiriama kritiškam informacijos vertinimui, todėl ja galima naudotis ir po rinkimų.

Austrija pristatė nacionalinį skaitmenizacijos planą ir saugesnio interneto iniciatyvą.

Liuksemburgas parengė nacionalinį veiksmų planą, apimančį visas rinkimų dokumentų rinkinyje nurodytas sritis.

Ispanijoje sukurta dvikalbė interneto svetainė ir rinkimų gairės, taip pat visą parą veikianti kovos su dezinformacija pagalbos linija.

2018 m. gruodžio mėn. **Prancūzija** priėmė naują politinių kampanijų įstatymą. Šalis taip pat svarsto galimybę priimti teisės aktus, kuriais būtų remiamas švietimas ES pilietybės klausimais. Taip pat nagrinėjama, ar verta teisės aktais nustatyti papildomų prievolių socialinių tinklų platformoms.

⁸⁰ Dvi valstybės narės pranešė apie DoS atakas prieš nacionalinių institucijų interneto svetaines, kurie buvo greitai nustatyti ir sustabdyti. Daugiau informacijos – prie šio komunikato pridedamo Tarnybų darbinio dokumento 4 skirsnyje.

⁸¹ Valstybės narės įtraukė nacionalines saugumo ir žvalgybos institucijas, ministro pirmininko kabinetus ir ministerijas, pavyzdžiui, užsienio reikalų, teisingumo, vidaus reikalų, skaitmeninių reikalų ir viešojo administravimo.

⁸² Iš 14 nacionalinių duomenų apsaugos institucijų, atsakiusių į Komisijos klausimyno klausimus.

⁸³ Nuolatinė struktūra, suteikianti galimybę ES institucijoms ir ES valstybėms narėms keistis informacija ir atlikti analizę: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/59644/Factsheet:%20Rapid%20Alert%20System.

įspėjimo sistema sudarė palankesnes sąlygas ekspertų ir nacionalinių kontaktinių centrų mainams. Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklo ir Skubaus įspėjimo sistemos bendradarbiavimas padėjo užtikrinti ekspertų bendruomenių komunikaciją atsižvelgiant į rinkimų dokumentų rinkinį ir parengti išsamią dezinformacijos veiklos rinkimų laikotarpiu apžvalgą.

Atsižvelgiant į rinkimų dokumentų rinkinį, nacionalinių tinklų veikla apėmė pratybas, skirtas nustatyti grėsmes ir spragas vykdant atitinkamų taisyklių stebėseną ir užtikrinant jų vykdymą ir (arba) įvertinti rinkimų procesams kylančią riziką (18 valstybių narių) ir nacionalinį su rinkimais susijusių įstatymų nustatymą ir peržiūrą (10 valstybių narių)⁸⁴. Tai padėjo formuoti tinkamai pagrįstą politiką.

Dauguma valstybių narių nurodė, kad šiais tinklais jos **naudojasi** ne vien Europos Parlamento, bet ir **kitiems rinkimams**. Kai kurios valstybės narės savo tinklams suteikė specialių priemonių, pavyzdžiui, prieigą prie saugios ryšių platformos, tačiau apie papildomus konkrečius finansinius išteklius pranešta nebuvo. Valstybės narės išreiškė susidomėjimą papildomais ES ištekliais šiems tinklams remti. Juos Komisija vėl suteiks 2020 m.⁸⁵.

Siekiant padėti valstybėms narėms dalytis ekspertinėmis žiniomis ir geriausios praktikos pavyzdžiais, be kita ko, susijusiais su grėsmėmis, spragomis ir vykdymo užtikrinimu, valstybių narių taip pat paprašyta iš savo nacionalinių rinkimų tinklų paskirti kontaktinį asmenį, kuris priklausytų **Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklui**. Tinklas susitiko tris kartus prieš rinkimus ir du kartus po jų. Valstybės narės pasidalijo informacija apie konkrečią nacionalinio lygmens veiklą, pavyzdžiui, apie informuotumo didinimo kampanijas, rizikos vertinimą ir procesų nustatymą, stebėseną ir vykdymo užtikrinimą, taip pat apie naujoves teisėkūros srityje (žr. skyrelį „Taisyklių apžvalga“). Saugioje Komisijos sukurtoje platformoje, kuri naudota ir informacijos mainams per rinkimus, valstybės narės taip pat dalijosi informacija apie savo politikos priemones, programinę įrangą ir mokslinius tyrimus.

Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklas taip pat sudarė palankesnes sąlygas keistis informacija su kitomis įstaigomis (įskaitant Europos Parlamentą, Europos politinių partijų ir fondų instituciją, Europos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų

Taisyklių apžvalga

Dauguma valstybių narių:

- **yra aukojimo taisyklės** nustačiusios **skaidrumo** ir (arba) draudžia anonimines aukas;
- **draudžia politinių partijų ir kampanijų finansavimą iš užsienio**, nors kai kurios tik riboja finansavimo sumą ar yra nustačiusios informacijos atskleidimo reikalavimus;
- **yra nustačiusios su tylos laikotarpiais** (rinkiminės agitacijos draudimo laikotarpiais) **susijusias taisykles**.

Maždaug pusė valstybių narių reikalauja užtikrinti mokamos politinės reklamos ir komunikacijos skaidrumą.

Kelios valstybės narės yra nustačiusios specialias socialiniams tinklams taikomas taisykles.

Trečdalyje valstybių narių yra nustatytos taisyklės, pagal kurias rinkimų metu kontroliuojama transliuojamoji žiniasklaida.

Kelios valstybės narės tokias taisykles taiko internete vykdomai veiklai.

Trečdalyje valstybių narių yra aiškiai apibrėžti kampanijų laikotarpiai. Keliose valstybėse narėse nenustatyta jokių reikalavimų.

⁸⁴ Žr. prie šio komunikato pridedamo Tarnybų darbinio dokumento 4.1.1 skirsnį.

⁸⁵ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/rec-rcit-citi-ag-2020>.

reguliavimo institucijų grupę (ERGA), Europolą, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizaciją, Europos duomenų apsaugos valdybą ir Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno tarnybą) ir su kitais suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant rinkimų stebėtojus ir faktų tikrinimo organizacijas. Jo nariai 2019 m. lapkričio 26 d. dalyvavo ES ir JAV ekspertų lygmens dialoge dėl rinkimų sistemų atsparumo⁸⁶.

Komisija padėjo valstybėms narėms **sudaryti su rinkimais susijusių taisyklių ir praktikos aprašą**. Tai, be kita ko, taisyklės dėl paramos (draudimo finansuoti iš užsienio, apribojimų, informacijos atskleidimo), išlaidų (lėšų paskirstymo ir ribų nustatymo), kampanijų (trukmės, tylos laikotarpių, balsavimo ir kitų apribojimų) ir žiniasklaidos (kandidatų lygybės, transliavimo, politinės reklamos skaidrumo ir socialinių tinklų taisyklių). Tokia apžvalginė veikla prisidėjo prie abipusio supratimo, tačiau valstybės narės nurodė norinčios nuveikti daugiau.

4.2. Didesnis skaidrumas ir geresnis manipuliavimo atvejų nustatymas

Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklas taip pat rėmė keitimąsi informacija apie tai, kaip įgyvendinamos kitos rinkimų dokumentų rinkinyje pateiktos rekomendacijos⁸⁷, kuriomis visų pirma **siekta skatinti skaidrumą, taigi, ir atskaitomybę**. Neskaidrioje aplinkoje suklesti įvairi kišimosi veikla, pavyzdžiui, susijusi su neaiškios kilmės pinigais ir tikslinė dezinformacija. Komisija paragino **valstybes nares ir politines partijas** imtis priemonių, kad piliečiai galėtų atpažinti internete skelbiamus apmokėtus pranešimus, sužinoti už juos sumokėtą sumą, šaltinį ir priežastis, dėl kurių jie buvo skirti tokiai tikslinei grupei, ir, prireikus, taikyti sankcijas.

Kai kurios valstybės narės pranešė taikančios taisykles, skirtas užtikrinti mokamų politinių pranešimų skaidrumą, tačiau tebekyla sunkumų, susijusių su prieiga prie duomenų ir stebėsenos vykdymo pajėgumais, kitaip tariant – su tinkamo elgesio internete užtikrinimu⁸⁸. Kai kurios valstybės narės pranešė, kad šiuo metu svarsto galimybę priimti šios srities teisės aktus, kuriais būtų nustatytos arba atnaujintos skaidrumo internete taisyklės. Valstybės narės skatino skaidrumą ir kai kuriais atvejais vykdė konkrečią informuotumo didinimo veiklą. Konkrečioms grupėms, pavyzdžiui, politinėms partijoms, buvo teikiamos gairės arba rengiami mokymai. Valstybės narės tinkle taip pat dalijosi informacija apie tai, kaip internete taikyti neinternetines rinkimų apsaugos priemones.

2019 m. kovo mėn. Komisijos narė V. Jourová raštu kreipėsi į nacionalines politines partijas⁸⁹,

⁸⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/12/11/joint-eu-us-statement-following-the-eu-us-justice-and-home-affairs-ministerial-meeting/>.

⁸⁷ Žr. prie šio komunikato pridedamo Tarnybų darbinio dokumento 4.1.2 skirsnį.

⁸⁸ Kai kuriais atvejais tokios nuostatos neįtrauktos į atitinkamus teisės aktus, jas sudėtinga įgyvendinti dėl, pavyzdžiui, nepakankamos prieigos prie internetinių duomenų arba jos priklauso nuo pasyvios stebėsenos remiantis politinių veikėjų raštiška informacija.

⁸⁹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/letter_political_parties_final_en.pdf.

ragindama jas įgyvendinti Komisijos rekomendaciją⁹⁰. Taip pat surengtas specialus apsisikeitimas nuomonėmis su Europos politinėmis partijomis.

Komisija taip pat bendradarbiavo su **interneto platformomis ir IT sektoriumi**, kad 2019 m. rinkimuose būtų apsisaugota nuo dezinformacijos kampanijų ir manipuliacijų internete. Interneto platformų ir reklamos pramonės savireguliacijos principu grindžiamame Kovos su dezinformacija praktikos kodekse⁹¹ nustatyta įvairių įsipareigojimų, be kita ko, užtikrinti skaidrumą ir informacijos apie politinę reklamą atskleidimą, užkirsti kelią piktavališkų subjektų manipuliavimui internetinėmis paslaugomis, suteikti galių eiliniams piliečiams bei mokslininkams ir imtis kitų veiksmų siekiant padidinti interneto ekosistemos atskaitomybę ir patikimumą. Komisija, padedama ERGA⁹², vykdė intensyvią pereinamojo laikotarpio stebėseną, siekdama užtikrinti, kad Kodekso įsipareigojimai būtų įgyvendinti dar iki rinkimų pradžios⁹³. Drauge su ERGA Komisija šiuo metu vertina bendrą Kodekso veiksmingumą pirmaisiais jo įgyvendinimo metais⁹⁴.

Kodeksas suteikė galimybę padidinti pirmiau minėtų platformų kovos su dezinformacija politikos skaidrumą. Rengiantis 2019 m. rinkimams, „Facebook“, „Google“ ir „Twitter“ dar aktyviau siekė užtikrinti didesnę politinių reklamų skaidrumą⁹⁵, padidinti savo paslaugų nešališkumą aptikdami ir nutraukdami manipuliacinę veiklą (pavyzdžiui, koordinuotus veiksmus, kuriais siekta dauginti turinį ir piktavališkai naudotis interneto robotais ir netikromis paskyromis), pagerinti reklamos skelbimų tikrinimą, kad būtų apribota piktavališka antraštinio masalo naudojimo praktika ir sumažintos dezinformacijos skleidėjų pajamos iš reklamos. Be to, šios platformos ėmėsi įvairių priemonių, skirtų reklamuoti turinį iš autentiškų⁹⁶ šaltinių ir apriboti dezinformacijos plitimą. Nors šie veiksmai yra svarbūs siekiant didinti rinkimų skaidrumą, jų nepakanka. Ne visose valstybių narių ir ne visose platformose iki rinkimų buvo sukurtos reklamų bibliotekos, jos buvo nepakankamai išsamios, be to, jos nebuvo lengvai prieinamos nei atitinkamoms įstaigoms, įskaitant valstybių narių valdžios institucijas, kad šios galėtų vykdyti priežiūros funkcijas, nei

⁹⁰ 2018 m. rugsėjo 12 d. Komisijos rekomendacija dėl rinkimų srities bendradarbiavimo tinklų, skaidrumo internete, apsaugos nuo kibernetinio saugumo incidentų ir kovos su dezinformacijos kampanijomis vykstant Europos Parlamento rinkimams, C(2018) 5949 *final*.

⁹¹ Praktikos kodeksą pasirašė didžiosios interneto platformos: „Facebook“, „Google“, „Twitter“ ir „Microsoft“ ir „Mozilla“, taip pat prekybos asociacijos, atstovaujančios internetinės reklamos sektoriui.

⁹² Už šią užduotį atsakingas ERGA pogrupis 2019 m. birželio mėn. pateikė ataskaitą apie pirmąjį stebėsenos veiklos etapą, kuriame daugiausia dėmesio skirta Kodekso įsipareigojimų, susijusių su politinės reklamos skaidrumu, įgyvendinimui (http://erga-online.eu/wp-content/uploads/2019/06/ERGA-2019-06_Report-intermediate-monitoring-Code-of-Practice-on-disinformation.pdf).

⁹³ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>

⁹⁴ Kodeksą pasirašiusios šalys pateikė Kodekso įgyvendinimo metines įsivertinimo ataskaitas (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/annual-self-assessment-reports-signatories-code-practice-disinformation-2019>). Komisijai Kodekso vertinimą atlikti padeda ne tik ERGA, bet ir nepriklausomas konsultantas.

⁹⁵ Visų pirma juos ženklinais ir viešinant paieškos funkciją turinčiose skelbimų saugyklose;

⁹⁶ Šiuo metu diskutuojama internetinio turinio autentiškumo klausimu ir nagrinėjami įvairūs būdai, kurie galėtų padėti vartotojams suprasti, koks yra turinio šaltinis, ir teikti pirmenybę informacijai iš autoritetingų šaltinių, pavyzdžiui, kad informaciją apie rinkimų formalumus vartotojai galėtų gauti iš nacionalinės rinkimų komisijos.

mokslininkams, kad jie galėtų atlikti archyvų analizę. Rengiantis būsimiems rinkimams, šioje srityje būtina pažanga.

Kai kurios nacionalinės ir Europos politinės partijos pranešė, jog ėmėsi veiksmų, kad vykdant veiklą būtų laikomasi taikomų teisės aktų ir interneto platformų nustatytų reikalavimų. Tačiau kai kurie platformų reikalavimai buvo įvardyti kaip keliantys sunkumų⁹⁷. Partijos nurodė patyrusios sunkumų, nes platformos pakeitė paslaugų teikimo sąlygas prieš pat rinkimus. Pačios partijos paprastai nesiėmė papildomos skaidrumo didinimo veiklos, kaip antai reklamų sąrašų rengimo arba politinės reklamos išlaidų pavišinimo interneto svetainėse⁹⁸. Atsakydamos į Komisijos klausimyno klausimus jos išreiškė pageidavimą, kad būtų išaiškintos skaidrumo taisyklės, kad platformos taikytų tinkamą požiūrį į ES masto kampanijas ir kad būtų suteiktos atviros prieigos duomenų bazės, kuriose partijos galėtų atskleisti informaciją apie skaidrumą.

Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinkle valstybės narės pasidalijo savo patirtimi ryšių su socialinės žiniasklaidos platformomis srityje. Su kai kuriomis iš jų pačios platformos yra užmezgusios ryšį ir teikia konkrečią paramą, įskaitant eskalacijos maršrutus⁹⁹. Tinklo diskusijose¹⁰⁰ pabrėžtas poreikis užtikrinti vienodesnį valstybių narių traktavimą, aktyvesnę operatyvinę sąveiką, kad jos galėtų vykdyti priežiūros funkcijas¹⁰¹, įskaitant geresnę prieigą prie duomenų, kontaktinius centrus ir keitimąsi informacija atitinkamų valstybių narių kalbomis. Valstybės narės nurodė, kad platformų pastangos buvo nenuoseklios, nepakankamai veiksmingos ir kad tiesiogiai politinėms partijoms, kandidatams ir žurnalistams teikiamos paramos teisėtumo klausimai taip pat galėtų kelti susirūpinimą¹⁰². Panašūs rūpestį keliantys klausimai buvo išsakyti ir per Skubaus įspėjimo sistemą.

Su interneto platformomis Komisija taip pat bendradarbiavo pagal Kovos su neapykantos kurstymu internete elgesio kodeksą¹⁰³.

4.3. Griežtesnis duomenų apsaugos reikalavimų laikymasis

Komisija paskelbė konkrečias **ES duomenų apsaugos teisės aktų taikymo rinkimuose gaires**. Pastarieji rinkimai buvo pirmieji, kuriuose taikyta atnaujinta ES duomenų apsaugos

⁹⁷ „Facebook“ pareikalavo, kad konsultantai užsiregistruotų šalyje, kurioje pageidauja pirkti politinę reklamą. Tai reiškia, kad ES politinės partijos, norinčios vykdyti ES masto informavimo kampanijas, turėjo būti užsiregistravusios visose ES valstybėse narėse.

⁹⁸ Žr. rinkimų dokumentų rinkinio rekomendacijos 9 punktą.

⁹⁹ Pavyzdžiui, „Facebook“ bendradarbiavo su Vokietijos federaline informacijos saugumo tarnyba, kad būtų pradėta įgyvendinti iniciatyva, kuria siekiama geriau ir visapusiškiau suprasti, kaip kišamasi į rinkimus, ir parengtos gairės, kaip su tuo kovoti. „Twitter“ partnerių rėmimo portale subūrė nacionalinius pareigūnus ir mokslininkus, kad būtų lengviau vykdyti dezinformacijos mokslinius tyrimus. „Google“ rėmė žurnalistus ir nepriklausomus faktų tikrinimo tinklus. Daugiau informacijos pateikiama prie šio komunikato pridėdamo Komisijos tarnybų darbinio dokumento 4.2.3 skirsnyje.

¹⁰⁰ Žr. Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklo ataskaitas ir išsamesnę informaciją prie šio komunikato pridėdamame Tarnybų darbiniame dokumente.

¹⁰¹ Tai susiję, pavyzdžiui, su nacionalinių taisyklių laikymusi: su rinkimų kampanijų išlaidų stebėseną ir tylos laikotarpiais internete.

¹⁰² Pavyzdžiui, nacionalinės taisyklės, skirtos kontroliuoti politinėms kampanijoms paaukotas lėšas.

¹⁰³ Kovos su neapykantos kurstymu internete elgesio kodeksas: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/countering-illegal-hate-speech-online_en.

sistema¹⁰⁴. „Facebook“ ir „Cambridge Analytica“ skandalas¹⁰⁵ parodė ES duomenų apsaugos taisyklių svarbą rinkimų kontekste ir išryškino pavojų, kad asmens duomenys gali būti naudojami pažeidžiant duomenų apsaugos taisykles, siekiant daryti neteisėtą įtaką rinkimams¹⁰⁶.

Nacionalinės valdžios institucijos, įskaitant kai kurias rinkimų komisijas, ėmėsi konkrečių priemonių, skirtų užtikrinti, kad būtų laikomasi duomenų apsaugos reikalavimų, įskaitant tiesioginį politinių partijų informavimą apie jų pareigas. Kai kurios valstybės narės pranešė prieš rinkimus skyrusios baudas, gauta pranešimų apie incidentus¹⁰⁷, tebevykdomi kiti tyrimai.

Sprendžiant iš politinių partijų atsiliepimų, duomenų apsaugos reikalavimai rinkimų kontekste nėra pakankamai aiškūs ir reikia toliau didinti informuotumą.

Į rinkimų dokumentų rinkinį įtrauktas teisės akto pasiūlymas nustatyti sankcijas Europos partijoms ir fondams, pažeidžiantiems duomenų apsaugos taisykles, kad darytų arba bandytų daryti tyčinę įtaką Europos Parlamento rinkimų rezultatams. Šis pasiūlymas buvo greitai priimtas ir per rinkimus jau galiojo¹⁰⁸. Už Europos politines partijas ir Europos politinius fondus atsakinga institucija bendradarbiauja su valstybėmis narėmis, kad užtikrintų veiksmingą šio teisės akto įgyvendinimą. Kol kas jokių pažeidimų pagal šį naują mechanizmą nenustatyta.

4.4. Didesnis kibernetinis atsparumas

Komisija, bendradarbiaudama su valstybių narių valdžios institucijomis, įgyvendino savo **rekomendacijas dėl kibernetinių išpuolių per rinkimus rizikos valdymo**¹⁰⁹. Ji paragino valstybes nares imtis reikiamų veiksmų, kad jos geriau suprastų ir valdytų kibernetinių išpuolių riziką, taip pat taikyti Rinkimų technologijų kibernetinio saugumo vadovą, kurį parengė pagal Direktyvą dėl tinklų ir informacinių sistemų saugumo¹¹⁰ įsteigta Bendradarbiavimo grupė. Valstybių narių taip pat buvo paprašyta imtis veiksmų informuotumui apie tokią riziką didinti; daugelis jų tai padarė, be kita ko, rengė specialius mokymus ir pratybas, kuriuose dalyvavo atitinkami suinteresuotieji subjektai, pavyzdžiui, politinės partijos ir žurnalistai. Be to, Rekomendacijoje politinių partijų buvo paprašyta imtis kibernetinės rizikos mažinimo veiksmų.

Siekdama padėti įgyvendinti Rekomendaciją ir stiprinti įvairių nacionalinių valdžios institucijų bendradarbiavimą, Komisija 2018 m. spalio mėn. surengė aukšto lygio praktinį seminarą kibernetinių

¹⁰⁴ 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (BDAR)).

¹⁰⁵ Skandalas buvo susijęs su piktnaudžiavimu asmens duomenimis, gautais tiesiogiai iš atitinkamų asmenų, ir duomenimis, gautais stebint jų elgesį ir socialinį tinklą, siekiant pateikti būtent jiems skirtą politinį turinį.

¹⁰⁶ Bendrajame duomenų apsaugos reglamente nacionalinėms institucijoms suteikti didesni įgaliojimai stebėti šias taisykles ir užtikrinti jų vykdymą.

¹⁰⁷ Pavyzdžiui, Prancūzija parengė specialią formą, kuria naudojantis pateikti 697 su rinkimais susiję skundai, įskaitant 11 skundų dėl politinių partijų veiklos. Ispanijoje pateikti 102 skundai. Daugiau informacijos – prie šio komunikato pridedamo Tarnybų darbinio dokumento 4.3.2 skirsnyje.

¹⁰⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:32019R0493>.

¹⁰⁹ Žr. rinkimų dokumentų rinkinio rekomendacijos 12–18 punktus.

¹¹⁰ https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-30/election_security_compendium_00BE09F9-D2BE-5D69-9E39C5A9C81C290F_53645.pdf.

grėsmių rinkimuose klausimais¹¹¹. Šiame seminare kibernetinio saugumo institucijos susitiko su rinkimų institucijomis aptarti būsimų iššūkių¹¹².

Bendradarbiaudama su Europos Sąjungos kibernetinio saugumo agentūra (ENISA) ir Europos Parlamentu, Komisija 2019 m. balandžio mėn. Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklė surengė pratybas, kad patikrintų Sąjungos ir valstybių narių reagavimo procedūrų ir krizių valdymo planų veiksmingumą¹¹³. ENISA drauge su valstybėmis narėmis parengė pratybų ataskaitą, kurioje pristatė politikos priemones ir pajėgumus, kurie laikomi itin svarbiais norint užtikrinti atsparumą kibernetiniams išpuoliams rinkimų metu.

Valstybės narės nurodė, kad būtų galima pagerinti rezultatų perdavimą Parlamentui rinkimų naktį. Kai kuriais atvejais valdžios institucijos teikė konkrečią pagalbą ir rengė mokymus politinėms partijoms ir kandidatams, taip pat žurnalistams ir žiniasklaidai, kad būtų remiamas kibernetinis saugumas ir atsparumas rinkimuose.¹¹⁴

Analizė ir tolesnės priemonės

Rinkimų manipuliavimo ir neteisėto kišimosi į rinkimus grėsmė siekiant paveikti rinkėjų nuomonę ir pasirinkimą buvo reali ir daugialypė, todėl ir atsakas į šią grėsmę buvo atitinkamas. Pranešta apie pavienius kibernetinius išpuolius, duomenų apsaugos ir kitas su rinkimais susijusias problemas, tačiau nenustatyta jokių slaptų koordinuotų didelio masto pastangų kišti į rinkimus. Valstybių narių atsiliepimai rodo, kad rinkimų dokumentų rinkinys ir ES priemonės atliko svarbų vaidmenį siekiant užkirsti kelią grėsmėms ir vykdyti priežiūros funkcijas.

Valstybės narės rinkimų dokumentų rinkinį iš esmės įgyvendino. Jos užtikrino aukšto lygio bendradarbiavimą ir koordinavimą tiek nacionaliniu lygmeniu tarp kompetentingų institucijų¹¹⁵, įskaitant nacionalinius rinkimų tinklus, privačius ir kitus suinteresuotus subjektus, tiek tarp pačių valstybių narių ir Europos institucijų.

Buvo atskleista ir patvirtinta išsamaus visą visuomenę apimančio požiūrio vertė¹¹⁶.

Toliau išvardytos svarbiausios padarytos išvados.

Kovojant su dezinformacija, manipuliacija ir neteisėtu kišimusi iš užsienio, **būtina tolesnė**

¹¹¹ https://wayback.archive-it.org/12090/20191129081252/https://ec.europa.eu/epsc/events/election-interference-digital-age-building-resilience-cyber-enabled-threats_en

¹¹² Seminara rezultatai pasinaudota 2018 m. lapkričio mėn. pabaigoje surengtame pagrindinių teisių kolokviume, kuriame daugiausia dėmesio skirta demokratijai Europos Sąjungoje.

¹¹³ ENISA anksčiau buvo paskelbusi nuomonę dėl rinkimų kibernetinio saugumo, kuria buvo remiamasi vykdant šią veiklą, ir parėmė nacionalines kibernetinio saugumo pratybas rengiantis rinkimams (<https://www.enisa.europa.eu/news/enisa-news/enisa-makes-recommendations-on-eu-wide-election-cybersecurity>).

¹¹⁴ Daugiau informacijos – prie šio komunikato pridėdama Tarnybų darbinio dokumento 4.4 skirsnįje.

¹¹⁵ Be kita ko, tai kovai su dezinformacija skirtas rinkimų ekspertų ir strateginės komunikacijos ekspertų bendradarbiavimas.

¹¹⁶ Lyginta speciali „Eurobarometro“ apklausa Nr. 477 „Demokratija ir rinkimai“ (2018 m. lapkričio mėn.) ir Europos Parlamento 2019 m. porinkiminė apklausa.

pažanga¹¹⁷. Rinkimų apsaugos priemonės turi būti veiksmingos ir derėti prie internetinės aplinkos. Politinės reklamos ir pranešimų skaidrumas nepakankamas.

Būtina toliau plėtoti ES institucijų, valstybių narių ir pilietinės visuomenės **pajėgumus** nustatyti, analizuoti ir viešinti manipuliavimo ir kišimosi atvejus.

Reikia toliau stiprinti **atitinkamų institucijų** gebėjimus ir pastangas vykdyti priežiūros funkcijas ir darbą su platformomis. Internetinės platformos turėtų turėti būtinas struktūras ir procedūras, kad jos galėtų stebėti, ar laikomasi atitinkamų nacionalinių ir ES teisės aktų, visas valstybes nares traktuojant vienodai.

Valstybės narės nurodė remiančios platesnį ES lygmens koordinavimą šioje srityje, be kita ko, siekiant užtikrinti vienodą valstybių narių traktavimą ir, kilus problemoms, tolesnius operatyvinius veiksmus.

Taip pat reikėtų gerinti ir **stiprinti** atitinkamų nacionalinių ir Europos institucijų, įskaitant duomenų apsaugos ir žiniasklaidos reguliavimo institucijas, **bendradarbiavimą**.

Internetinės platformos turėtų toliau didinti **skaidrumą**, o jų atskaitomybę už veiklą, susijusią su politiniu turiniu ir įsipareigojimais, turėtų galėti patikrinti trečiosios šalys. **Prieiga prie skaitmeninių platformų duomenų** ir toliau yra nepakankama, **net mokslinių tyrimų bendruomenei**. Dėl to **žurnalistams** gali būti sunku suprasti ir pranešti apie demokratiniais debatais grindžiamiems rinkimams kylančias grėsmes, o **pilietinei visuomenei** – siekti didinti piliečių informuotumą ir socialinį atsparumą. Platformos mokslininkams ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams turėtų suteikti didesnę prieigą prie duomenų, visapusiškai laikantis duomenų apsaugos reikalavimų ir, be kita ko, remiantis šiuo tikslu nustatytomis specialiomis struktūromis. Tai reiškia, kad reikia išplėsti su platformomis bendradarbiaujančių mokslinių tyrimų partnerių tinklą. Būtina geriau analizuoti kišimosi į demokratinį procesą mastą ir poveikį, be kita ko, informacijos sklaidos internete būdus, paieškos sistemų ir socialinės žiniasklaidos platformų algoritmus, padedančius reitinguoti informaciją, taip pat platformų pastangas viešinti autentišką turinį.

Laisva, pliuralistinė bei atskaitinga žiniasklaida ir kokybiška vieša informacija – būtinos sąlygos norint užtikrinti pagrįstus visaverčius politinius debatus ir padėti su dezinformacija ir kitokia manipuliacija susiduriantiems piliečiams, priimti pagrįstus sprendimus ir reikalauti atskaitomybės. Tai – neatskiriama demokratinės kontrolės dalis ir būtina visaverčio demokratinio diskurso sąlyga¹¹⁸.

¹¹⁷ Prie šio komunikato pridėdamo Tarnybų darbinio dokumento 4.2.4 skirsnyje rezultatai aptariami išsamiau; jie atkartojami NATO Strateginės komunikacijos kompetencijos centro ataskaitos rekomendacijose dėl socialinės žiniasklaidos platformų vaidmens kovojant su nesąžiningu elgesiu (<https://www.stratcomcoe.org/how-social-media-companies-are-failing-combat-inauthentic-behaviour-online>).

¹¹⁸ Ši išvada buvo atkartota Komisijai bendraujant su pilietine visuomene ir kitais suinteresuotaisiais subjektais, pavyzdžiui, Komisijos surengtų pagrindinių teisių kolokvių (2016 m. – „Žiniasklaidos pliuralizmas ir demokratija“, 2017 m. – „Moterys teisės neramiais laikais“, 2018 m. – „Demokratija Europoje“) išvadose. Taip pat žr., pavyzdžiui, išvadas dėl internetinių

Ateityje turi būti dedama daugiau pastangų remti **piliečių įgalinimą**, informuotumo didinimą ir gebėjimą naudotis žiniasklaidos priemonėmis, taip pat – visų amžiaus grupių piliečių **įgūdžių** ugdymą.

Komisija toliau rems valstybių narių veiklą šioje srityje. Visų pirma **Komisija**:

- finansuos veiklos **dotacijas nacionaliniams rinkimų tinklams remti** ir kitai demokratinio atsparumo didinimo veiklai vykdyti¹¹⁹;
- rems valstybių narių **platesnį bendradarbiavimą**, naudodamasi neseniai suburtu Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklu ir užtikrindama glaudžią sąveiką ir bendradarbiavimą su kitais tinklais, įskaitant Skubaus įspėjimo sistemą, be kita ko, tuo tikslu:
 - organizuos praktinę **operatyvinę veiklą**, įskaitant praktinius seminarus ir rizikos vertinimą, kad būtų galima geriau identifikuoti grėsmes;
 - skatins valstybių narių bendradarbiavimą **internetinių platformų veiklos stebėsenos srityje**, be kita ko, dalijantis informacija apie dalyvavimą platformose ir remiant vienodą visų valstybių narių traktavimą;
 - skatins tolesnį nuolatinį Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklo, ERGA ir Skubaus įspėjimo sistemos bendradarbiavimą, įskaitant atitinkamų rinkimų kontekstų įžvalgas ir analizę bei ryšius su internetinėmis platformomis;
 - plėtos **bendradarbiavimą su kitomis struktūromis**, kaip antai su Europos duomenų apsaugos valdyba, ENISA ir pagal Tinklų ir informacinių sistemų (TIS) saugumo direktyvą įsteigta grupė (TIS bendradarbiavimo grupė)¹²⁰;
 - padės valstybėms narėms palaikyti ir plėtoti su rinkimais susijusio **reglamentavimo konteksto apžvalgą**.
- toliau **bendradarbiaus su internetinėmis platformomis**, be kita ko, Kovos su dezinformacija praktikos kodekso ir Kovos su neapykantos kurstymu internete elgesio kodekso kontekste ir drauge su suinteresuotaisiais subjektais, tokiais kaip Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklas, Skubaus įspėjimo sistema ir kiti ES tinklai, prisidės prie tolesnių priemonių, kuriomis siekiama bendro požiūrio ir bendrų standartų, kad būtų galima spręsti tokias problemas kaip dezinformacija ir neapykantą kurstančios žinutės internete;
- toliau rems **žiniasklaidos laisvę, pliuralizmą ir kokybišką žurnalistiką**, be kita ko, užtikrinant geresnę žurnalistų apsaugą žiniasklaidos sektoriaus transformacijos ir skaitmeninės ateities kontekste;
- toliau analizuos klausimus, susijusius su **veiksmingu duomenų apsaugos reikalavimų**

grėsmių žiniasklaidai laisvų rinkimų kontekste (UNESCO dokumente *Elections and Media in Digital Times*: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371486.locale=en>).

¹¹⁹ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/rec-rcit-citi-ag-2020>

¹²⁰ Siekiant nustatyti kibernetinio saugumo ekspertinių žinių mainų sistemą ir padidinti susijusius techninius pajėgumus.

taikymu rinkimuose, įskaitant skaidrumą, tikslinių pranešimų adresavimo nedidelėms vartotojų grupėms metodus ir algoritmų naudojimą;

- imsis konkrečių veiksmų (pavyzdžiui, gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis, kritinio mąstymo, švietimo apie ES vertybes ir pilietiškumą iniciatyvų), siekdama **suteikti galių piliečiams** ir atsižvelgdama į jų įvairovę, kad būtų sprendžiamos dezinformacijos ir manipuliavimo keliamos problemos, kad informacija būtų vertinama kritiškai ir kad būtų priimami pagrįsti sprendimai;
- didins informuotumą apie problemas ir riziką, be kita ko, tuo tikslu:
 - visapusiškai laikysis taikomų taisyklių, paisys atitinkamos kompetencijos ir vykdys funkcijas, kuo geriau naudodamasi neseniai įsteigta Europos skaitmeninės žiniasklaidos observatorija, kad būtų lengviau užmegzti ryšius su faktų tikrintojais ir mokslininkais visoje Europoje;
 - atliks naujų ir besiformuojančių technologijų poveikio laisviems ir sąžiningiems rinkimams tyrimą, kad būtų galima įvertinti, kaip naudojantis rinkėjų duomenimis ir naujosiomis technologijomis, įskaitant tikslinių pranešimų adresavimo nedidelėms vartotojų grupėms metodus, algoritmus ir dirbtinį intelektą, galima paveikti rinkimų rezultatus ir visuomenės pasitikėjimą jais. Rezultatų tikimasi 2020 m. pabaigoje;
- remis galimą **Rinkimų technologijų kibernetinio saugumo vadovo atnaujinimą** TIS bendradarbiavimo grupėje, glaudžiai bendradarbiaudama su Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklu, kad dokumentas būtų aktualus ir pritaikytas prie valstybių narių reikmių.

Tvirtos ir gyvybingos demokratijos Europoje puoselėjimas yra legitimumo ir pasitikėjimo klausimas. Europos demokratija susiduria su įvairiais tiek išorės, tiek vidaus iššūkiais. Kaip savo politinėse gairėse paskelbė Komisijos pirmininkė, Komisija pristatys **Europos demokratijos veiksmų planą**¹²¹, skirtą padėti didinti mūsų demokratijos atsparumą ir šalinti išorės kišimosi į Europos Parlamento rinkimus grėsmes. Plano tikslas – kovoti su dezinformacija, prisitaikyti prie kintančių grėsmių ir manipuliacijų, taip pat remti laisvą ir nepriklausomą žiniasklaidą. Į jį bus įtraukti teisės aktų pasiūlymai dėl politinės reklamos skaidrumo ir tolesnio Europos politinių partijų finansavimo taisyklių išaiškinimo.

5. Išvados

Demokratija yra viena iš svarbiausių mūsų Sąjungos vertybių. Šiuo išskirtinių aplinkybių, sunkumų ir neapibrėžtumo laikotarpiu šios vertybės tampa dar svarbesnės. Rekordišškai didelis rinkėjų aktyvumas 2019 m. Europos Parlamento rinkimuose – aiškus ženklas, kad Europos politika vėl kelia susidomėjimą. Prasidėjo tikros diskusijos dėl Europos politikos. Atsižvelgiant į didelį rinkėjų aktyvumą, Konferencijoje dėl Europos ateities bus siekiama paskatinti piliečius daryti didesnę poveikį ir aktyviai dalyvauti nustatant mūsų prioritetus ir

¹²¹ Žr. 2020 m. Komisijos darbo programą: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/cwp-2020-publication_en.pdf.

veiklos užmojų.

Europa yra pasiryžusi įveikti šį iššūkį ir užtikrinti, kad laisvi ir sąžiningi rinkimai būtų apsaugoti nuo kišimosi, ir didinti piliečių pasitikėjimą ir tikėjimą demokratija. Remiamos Komisijos ir kitų Europos institucijų, valstybės narės pirmą kartą susibūrė, kad sutelktų ekspertines žinias ir pajėgumus. COVID-19 pandemija dar kartą parodė tokio bendradarbiavimo svarbą užkertant kelią dezinformacijai ir manipuliacijai demokratinuose debatuose.

Reikia siekti toliau didinti Europos demokratijos įtraukumą. Ne visų piliečių grupių atstovai rinkimuose dalyvavo vienodai. Nors Europos Parlamente lyčių pusiausvyrą užtikrinama geriau¹²², būtina pažanga moterų, neįgaliųjų, jaunimo ir kitų grupių demokratinio dalyvavimo srityje. Per kai kuriose valstybėse narėse rengtus rinkimus sunkumų patyrė judūs ES piliečiai: vieni – kai mėgino balsuoti už savo šalies kandidatus, kiti – balsuodami savo gyvenamojoje valstybėje narėje.

Pateikta daug gerosios praktikos pavyzdžių, rodančių, kaip paskatinti nepakankamai atstovaujamų grupių dalyvavimą rinkimuose, tačiau reikia aktyviau juos taikyti ir rinkti išsamesnius ir patikimesnius duomenis. Reikia šalinti likusias kliūtis ir užtikrinti įtraukų dalyvavimą.

Nors stiprinant europinį rinkimų aspektą pasiekta pažangos, nacionalinių ir Europos partijų sąsajos rinkėjams ir toliau lieka neaiškios. Daugumoje valstybių narių rinkimų biuleteniuose pateikiami tik nacionalinių partijų pavadinimai ir logotipai, ryšys su Europos partijomis nenurodomas¹²³. Europos partijų manifestai per svarbiausius politinius debatus valstybėse narėse minimi labai retai.

Aktyvią informuotumo didinimo veiklą rinkimuose vykdė ES institucijos, valstybės narės, pilietinė visuomenė ir kiti subjektai. Vadovaudamiesi bendros atsakomybės principu, Komisija ir Europos Parlamentas komunikacijos veiklą vykdė drauge.

2024 m. rinkimuose Komisija toliau sieks didinti rinkėjų aktyvumą, rinkimų įtraukumą ir europinį aspektą ir toliau atliks savo, kaip Sutarčių sergėtojos, vaidmenį. Ji toliau puoselės partnerystę su Europos Parlamentu ir kitomis Europos institucijomis, kad sustiprintų būsimų rinkimų europinį aspektą.

Komisijos pasiūlytos duomenų mainų priemonės, skirtos dvigubo balsavimo prevencijai, ir atitinkamas valstybių narių bendradarbiavimas pasiteisino. Tačiau šioje srityje reikia nuveikti daugiau: šalinti valstybių narių patiriamų sunkumų esmines priežastis, be kita ko, spręsti duomenų mainų vykdymo laiko ir turinio klausimus, siekiant užkirsti kelią dvigubam

¹²² Buvo išrinktas 751 Europos Parlamento narys, atstovaujantis 190 politinių partijų 28 valstybėse narėse. 61 proc. – Parlamento naujokai, 60 proc. yra vyrai, 40 proc. – moterys (3 proc. punktais daugiau palyginti su 2014 m.).

¹²³ 2014 m. spalio 22 d. reglamento (ES, Euratomas) Nr. 1141/2014 dėl Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų statuto ir finansavimo 31 straipsniu nustatyta, kad Europos politinės partijos rinkimų į Europos Parlamentą kontekste gali imtis visų tinkamų priemonių, kad informuotų Sąjungos piliečius apie nacionalinių politinių partijų, kandidatų ir atitinkamų Europos politinių partijų tarpusavio sąsajas.

balsavimui.

Šiame vis labiau skaitmenėjančiame pasaulyje mūsų atviros demokratinės sistemos ir rinkimų procesai susiduria su naujais iššūkiais, prie kurių reikia prisitaikyti. Komisija ėmėsi veiksmų, kad sumažintų išorės kišimosi, kuriuo siekiama suskaldyti ir destabilizuoti ES, riziką. Buvo imtasi beprecedenčių koordinuotų Europos institucijų ir valstybių narių veiksmų, kuriais siekta įgalinti ir įtraukti piliečius, didinti pasitikėjimą ir atsparumą, remti informuotumą ir užkirsti kelią rinkimų proceso grėsmėms, be kita ko, per naująjį Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklą. Išlaikytas budrumas ir stebėta veikla internete, tačiau jokių didelio masto koordinuotų išpuolių kol kas nenustatyta. Atrodo, kad ES piliečiai laisvais ir sąžiningais rinkimais ES yra patenkinti labiau nei prieš rinkimus¹²⁴.

Tačiau Europos demokratija ir toliau susiduria su iššūkiais. Rengiantis 2024 m. rinkimams reikia nuveikti daugiau. Komisija iki 2020 m. pabaigos pristatys Europos demokratijos veiksmų planą, padėsiantį didinti mūsų demokratijų atsparumą ir šalinti išorės kišimosi keliamas grėsmes.

Šiems uždaviniams spręsti reikia išsamios strategijos, pagal kurią būtų laikomasi demokratinų sistemų kontrolės ir atsvarų, taip pat užtikrinama, kad būtų gerbiamos visos pagrindinės teisės, kaip antai laisvu ir slaptu balsavimu grindžiama rinkimų teisė, saviraiškos ir asociacijų laisvė ir procedūrinės garantijos.

Todėl bus toliau remiamas tarptautinių partnerių dialogas, skirtas dalytis geriausia patirtimi atsparių rinkimų sistemų kūrimo srityje.

¹²⁴ Žr. 11 išnašą. 2018 m. rugsėjo mėn. – 2019 m. birželio mėn. pasitikėjimas laisvais ir sąžiningais rinkimais išaugo 21 valstybėje narėje.